

วิธีแห่งการ

(ทุกข้อปฏิบัติ)

เสด็จ

ภิกษุพุทธทาส

๑๑/๖๓

๓ ถนนพระราม ๖

214.375

พ 332 ๖

น. 1

คณะกรรมการธนาคารแห่งประเทศไทย จำกัด

พิมพ์อำนวยการความสัจ

ในวันวิสาขบูชา ปีพุทธศักราช ๒๔๙๖

จำนวน ๕๐๐๐ ฉบับ

วิถีแห่งการบรรเทาทุกข์

(ทุกข์ป่วนทนกลา)

เสด็จโดย

ภิกขุ ขุทธทาส อินทปัญโญ

คณะกรรมการธนาคารแห่งประเทศไทย จำกัด
พิมพ์อำนวยการความสส
ในวันวิสาขบูชา ปีพุทธศักราช ๒๕๓๖

เป็นจำนวน ๕๐๐๐ ฉบับ

เลขห้อง ๗๒

เลขหมู่ 294.345
W 331A

เลขทะเบียน (ค.) 16.๓๑๒.๑๖๐๑๑

คำนำในการพิมพ์ครั้งแรก

ของกระทรวงยุติธรรม

ด้วยพระกฐินใน พระพุทธศักราช ๒๔๙๕ น
ดำ หรับ กระทรวง ยุติธรรม และ ศาลยุติธรรม ใน
กรุงเทพ ฯ ได้รับพระราชทานรวมกันทอด ณ วัด
วรนายกวันธรรม์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใน
วันอาทิตย์ ที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๙๔ คณะ
กรรมการจัดทำเนืองงานได้ลงมติว่า ควรจะมี
หนังสือธรรมชำระเป็นพระดึกของงาน ให้คัด
ลอกเรื่องใดเรื่องหนึ่ง นับเป็นโชคดีทางการ
ประคับโอกาสอาราธนา ท่านเจ้าคุณพระอริย-
นันทมุนี (พุทธทาส ภิกขุ) แห่งสวนโมกขพลาราม
ไชยา ให้นำชนแนวหน้าองค์หนึ่งทมิอบกายถวาย
ชีวิตไว้แก่พระศาสนา มุ่งมั่นปฏิบัติธรรม และ
เผยแพร่พระโอวาทของพระบรมศาสดา สัมมาสัม-

พุทธเจ้ามาแสดงพระธรรมเทศนาอบรมข้าราชการ
 ประจำเดือน ตามแนวอบรมของคณะกรรมการ
 อบรมข้าราชการแต่ละประชาชน เมื่อวันท ๒๐
 กันยายน ๒๕๕๕ ว่าด้วยเรื่องธรรมาจริยธรรม ผู้
 รับการอบรมซึ่งมีจำนวนประมาณ ๒๐๐ คน ได้
 พากันร่ำดึกซาบซึ้งในพระธรรมเทศนา กันทั้ง
 นานอนานมาก องค์แสดง ได้บรรยายชี้แจงเปรียบ
 เทียบให้ผู้ฟังพิจารณาดังใจตรองตามไปด้วยความ
 เข้าใจอย่างปลอดโปร่งตรึงอยู่ได้แต่ต้น จนจบ
 เป็นเวลา ๑ ชั่วโมงเศษ ท่านได้บรรยายแง่ต่าง ๆ
 ในปัญหาที่เกี่ยวกับชีวิตจิตใจ และ การปฏิบัติ
 ราชการในหน้าที่ มตกษณะเหมาะสมแก่พวกเรา
 ซึ่งเป็นนักวิพากษ์วิจารณ์ กอปรด้วยความ เหตุผล อยู่
 เสมอว่า ดำเนินการอย่างไร ๆ จึงจะเป็นทางนำ
 ไปสู่ความเจริญและความดีงาม ทั้งแก่ตนเองและ
 ส่วนรวม ตลอดจนถึงชาติ ศาสนา ทั่วไปไม่จำกัด

ธนาคารแห่งประเทศไทยจำกัด

พิมพ์อุทิศ

สรรพสัตว์ทั่วทุกโลก

คณะกรรมการธนาคารแห่งประเทศไทย จำกัด

พ.ศ. 2495

(แถวหน้า)

พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์

พล.อ. พระประจักษ์ บัณฑิต

พล.ต.อ. อุดม อุดมเดชจารุส พระยาสุรกรรมาทิตย์ นายสหัส มหาคณ

(แถวกลาง)

นายธรรมนุญ เทียนเงิน พ.อ. ปิ่น วงศ์พิเศษ นายชำนาญ ลือประเสริฐ
นายอรุณ ทวีพงษ์ นายประมุข สุวรรณศิลป์ นายเทียน อังสนนท

(แถวหลัง)

นายเลือน บัวสุวรรณ นายเกียรติ วัฒนวงค์น นายเฉลียว พิศลยบุตร

คำปรารภ

ด้วยนายนาวาเอก พระพิจารณ์ กตจักร
กรรมการ ผู้หนึ่ง ของ ธนาคาร แห่ง กรุงศรีอยุธยา
จำกัด ได้อุปสมบทในพระพุทธศาสนาในพรรษา
ปี ๒๔๘๕ คณะกรรมการ ได้คิดกันว่าควรจะทำ
อะไร ๆ ให้เป็นอนุสรณ์แห่งการทำตาม
อย่างคุณพระบ้าง

ได้ตกลงเห็นร่วมกันว่า ได้ดัดม้วนเป็นทุกข์
เพราะคนชาติศีลธรรม ถ้าได้ช่วยกันให้ชาวโลก
ได้รับความรักความเข้าใจในหลักธรรม และ ปฏิบัติ
ตนตามกจกเป็นกาโรค และเพื่อทำตามพระพุทธ
โอวาทที่ว่า “การให้ทานธรรมย่อมชนะการ
ให้ทั้งปวง” จึงได้จัดพิมพ์เรื่อง “วิถีแห่งการ
บรรเทาทุกข์” ของท่านเจ้าคุณพระอริยะ นันทมุนี
(พุทธทาสภิกขุ) ที่ท่านมาแสดงเนื่องในการอบรม

ข้าราชการ ใน ด้านกัปลดกิจกรรม และ
 ค่ำดในกรุงเทพเมือวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๔
 อันเป็น หนังสือที่เหมาะ แก่ คนทุกชน จก พงอ่านให้
 เข้าใจได้

เพื่อกุดเกดถาวายเป็นธรรมบรรณาการ แด่
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และแจกจ่ายแก่
 คณะรัฐมนตรี, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, ข้าราชการ
 ผ่านทหาร, ตำรวจ, พลเรือนและตำรวจชน
 ทัวไป ในวันคล้ายวันประสูติ, ตรัสรู้, นิพพาน
 เป็นพุทธบูชา ในการวิสาขบูชา ปี ๒๔๙๖

คณะกรรมการ หวังว่าหนังสือ จกเป็น
 วิถีแห่งการบรรเทาทุกข์ได้จริง และอำนวยความสะดวก
 ดั่ง ความสงบ ความสว่างในดำนในแก่ผู้อ่าน
 ทวกัน

คณะกรรมการธนาคารแห่งประเทศไทย จักัด

อนุโมทนา

ตามทศนาคารแห่งกรุงศรีอยุธยา จำกัด ขอ
อนุญาตพิมพ์หนังสือเรื่อง ทุกขปัทมทนต์ หรือ
วิถีแห่งการบรรเทาทุกข์ให้แพร่หลาย เพื่อ ประ-
โยชน์แก่สรรพสัตว์นั้น อาตมามีความยินดี
ในการ อนุญาต ให้ ด้วย ความ รู้จัก อนุโมทนา เป็น
อย่างสูง.

ธรรมะนั้น เป็นสิ่งที่ให้ความมั่นคงทาง
ใจ โดยลักษณะทำนองเดียวกันทั้งกิจการ ชนาคาร
ในโลกนี้ ให้ความมั่นคงและปลอดภัยทาง
ทรัพย์สินสมบัติ ฉะนั้นฉันใด หากท่านทั้งหลาย
ยังมีความรู้สึกกันอยู่ว่า ความมั่นคงทางใดมีความ
สำคัญไม่น้อยกว่า หรือยิ่งกว่าความมั่นคงทางวัตถุ
อยู่เพียงใดแล้ว ก็ยังเบื่อบทหวังได้ว่า โลกนี้จัก

ยังไม่เป็นของร้อนเกินไปสำหรับท่านทั้งหลาย อยู่
 เพียงนั้น

ธรรมะซึ่งยังเป็นเพียงคำดังด้นอนยวบยาบ ยัง
 ช่วยใครไม่ได้ ถ้าเมื่อใด คำสอนนั้นมนุษย์เห็นด้วย
 แล้วพากันทำตาม เมื่อนั้น คำสอนเหล่านั้นก็จะ
 กลายรูปจากที่เป็นเพียงคำพูด มาเป็นองค์พระ
 ธรรมที่ให้ความมั่นคงและปลอดภัยทางใจ จน
 สามารถคุ้มครองผู้ที่เห็นจริง แล้วพากันปฏิบัติตาม
 ให้พ้นภัยได้ เหมือนร่มใหญ่ ๆ หรือหลังคา ที่
 ช่วยคุ้มฝนให้แก่เราในฤดูฝนฉะนั้น เมื่อนั้น อาตมา
 อันโมทนาด้วยเป็นชนสูงสุด ในชน

ในที่สุดนี้ อาตมาขอแสดงความหวังว่า
 ท่านทั้งหลาย จะได้ใช้ ธรรมะ แห่ง พระคำสอน เป็น
 เครื่องสร้าง ความมั่นคงและปลอดภัยทางใจเหมือน
 กับที่ท่านใช้กิจการทางธนาคารของโลก เป็นดัง

อำนวยความสะดวกมั่นคงปลอดภัยทางทรัพย์สินสมบัติ เพื่อ
ความผาสุกควบคู่กันไปตลอดกาลนาน.

ภิกขุ พุทธทาส อินฺทปญฺโญ

โมกขพदारาม ไชยา

๒๔ มิถุนายน ๒๔๙๖

ชอบเชตต์ เมื่อองค์ท่านแต่คงธรรมจบลงแล้ว ผู้
 รับการอบรมพร้อมกันเห็นว่า เรื่องนมัสการ
 ประโยชน์มาก ควรให้แพร่หลาย จึงขอให้ยก
 เอาชนพิมพ์เป็นของชั่วคราว ในการพระกฐินพระ
 ราชทาน หนังสือเดิมจึงได้อุปถัมภ์มาเพราะเหตุ
 ดังกล่าว.

ได้พยายามจัดพิมพ์ จำนวน ให้มากขึ้น ตาม
 ควรแก่กำลังของงานที่จะจัดได้ เพื่อจะได้แจกจ่าย
 ไปตาม หน่วย เพื่อน ข้าราชการอื่น ตามสมควร อีก
 ใดคหนึ่ง ด้วย.

หวังว่า ท่านผู้อ่านคงจะได้แง่แปลก ๆ เพิ่ม
 พูนความรู้ความเข้าใจ เป็นคุณประโยชน์สมควร
 แต่สติปัญญา ดำรงอยู่ ๗ ขนไม่มากนักขอ.

กระทรวงยุติธรรม

สารบัญย่อ

หน้า

ธรรมะคืออาหารใจ

๒-๘

การแก้ไขทุกอย่างอยู่ที่การแก้ไขคนให้
เป็นมนุษย์เท่านั้น

๘-๑๒

การแก้ไขทุกอย่างต้องแก้ไขที่อุดมฐานะ

๑๒-๑๖

การศึกษาของโดกตัมย่น

๑๖-๑๗

การหันหลังให้คำสอน

๑๗-๒๐

การบังคับตัวเอง

๒๐-๒๒

การตามใจตัวเอง

๒๒-๒๓

คิดหาไม่มีในโดกตัมการตามใจตัวเอง

๒๓-๓๓

อธิบายมุขเค็มเมืองเพราะบีบคั้นแห่งการ
ตามใจตัวเอง

๓๓-๓๗

วัฒนธรรมอยู่รวมกันไม่ได้กับฉันทะ
การตามใจตัวเอง

๓๗-๓๘

ความยากเข็ญนานาประการของโศก	๓๘—๔๗
การแก้ความยากเข็ญของโศก	๔๗—๕๑
แก้ว่ดาร์พคณิกของชราวาส	๕๑—๖๑
เรือโศกดำเคียวกัน	๖๑—๖๘
ข้าราชการคอบุททำงานตามความ ประสงค์ของพระราชา	๖๘—๘๐
สิ่งที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ตลอด อนันตกาล	๘๐—๘๑
สรุปความ	๘๑—๘๓

สารบาญพิศดาร

ธรรมะคืออาหารทางใจ : มนุษย์เกิดกตวง
เป็นโพล่งเพราะขาดอาหารใจ — มัวแต่
ให้อาหารกายจนใจดับตายเป็นความอยุติ
ธรรม — การฟังธรรมเป็นวิธีให้อาหารใจ
ที่สุดวกที่สุดมี ผลมากที่สุดคงทนน้อยที่สุด
— ใจที่สอาดว่างสงบเป็นความหมายอัน
แท้จริงของความเป็นมนุษย์ — ทงอาหาร
กายและอาหารใจ แม้จะซ้ำซาก ไม่เอร็ด
อร่อยสนุกสนานฟังเพดิน ก็บำรุงกาย
และใจได้

๒-๘

การแก้ไขทุกอย่าง อยู่ที่การแก้ไข คน ให้
เป็นมนุษย์เท่านั้น : ถ้าปราศจากการ
แก้ไขด้านจิตใจแล้ว การแก้ไขทางวัตถุ
ย่อมทำไปไม่ได้ — แก้ไขความเป็นมนุษย์

ของทุกคนให้ถูกต้องเท่านั้น ทุกอย่างจะ
 เป็นอันถูกต้องแก้ไขหมด—ปัญหาของโดกทั้ง
 โดก ย่อมรวมอยู่ที่สภาพ ความตกต่ำทาง
 ใจ — เมื่อทุกคนใจสูงพอแล้วความทุกข์
 ของโดกจะสูญไปในพริบตาเดียว — โดก
 มีปัญหาเพียงข้อเดียว คือความตกต่ำทาง
 ใจของพดโดก—แก้ไขภาวะตกต่ำทางใจ
 ได้ย่อมชนะ ในทุก ๆ สถานะการณ ของ
 โดก

๙-๑๒

การแก้ไขทุกอย่าง ต้องแก้ที่ สมุฏฐาน :
 ต้องทราบ มูลเหตุ อัน ถูกต้อง ของ ปัญหา
 ก่อนการแก้ — ความทุกข์ยากทุก ๆ ชนิด
 ในโดกเกิดจากการที่คนไม่เป็นมนุษย์ —
 การเป็นคนกับการเป็นมนุษย์นั้นคนละอย่าง
 — คนมีความหมายว่าเกิดมา — มนุษย์มี
 ความหมายว่าใจสูง — ใจสูงคือความซื่อ

และความทุกข์ทรมานไม่ถึง — ใจสูงเพราะ
 ละเอียดว่างสงบ — คนใจต่ำ มนุษย์ใจ
 สูง — ทุกคนเป็นมนุษย์กันให้ใดเท่านั้น
 โลกก็จะมิต้นศภาพอันถาวร

๑๒—๑๖

การศึกษาของโลกสมัยนี้ : การศึกษาของ
 คนสมัยนี้ ก็ยังมีได้ทำให้ คนเป็นมนุษย์ ยิ่ง
 ขึ้น — การศึกษาศาสนาไม่อาจทำให้
 ละเอียดว่างสงบ — แม้ยังศึกษา ก็ยังทำ
 ใจให้ติดปรกมัตถะเรวเรว — คนสมัยนี้
 อย่าได้ทะนงตัวว่าใจสูงเลย — วัตถุใจดู
 คอยความละเอียดว่างสงบเกิด — ใจต่ำ
 แล้วทำอย่างไรเลยนึกทรมานได้ — นั่นคือ
 โทษของการศึกษาศาสนา ที่มีได้คำนึงถึง
 ความมีใจละเอียดว่างสงบ ตามแนว ของ
 ศาสนา

๑๖—๑๗

การหันหลังให้ศาสนา : คนเป็นมนุษย์น้อย

ดง ๆ เพราะใจต่ำดง ๆ — ใจต่ำดง ๆ
 เพราะต่างก็พากัน หันหลังให้ คำสอน ของ
 ตน ๆ — หันหลังให้คำสอนยังชน ๆ เพราะ
 ความขวนขวายของสิ่งซึ่งเป็นผลของการศึก
 ษาดมัยน — การหันหลังให้คำสอนคือ
 การตามใจตัวเอง — การตามใจตัวเอง
 ก็เพื่อความสุขทางเนื้อหนัง — ใจต่ำดง
 เพราะเป็นการตามใจกิเลส — กิเลสคือ
 สิ่งที่เรียกในคำสอนว่าภูตผีปีศาจ — ตาม
 ใจตัวเองคือการตามใจภูตผีปีศาจ — ทั้ง
 พระคำสอนของตน ๆ ไปตามใจภูตผีปีศาจ
 แล้วจะไม่ให้ใจต่ำได้อย่างไร

๑๗-๒๐

การบังคับตัวเอง : การบังคับตัวเองทำให้
 ใจสูงเพราะสะอาดว่างสงบ — การ
 บังคับตัวเองคือ คำสอนของทุก ๆ คำสอน
 ในโลก — พระไตรปิฎกทุกคำสอนแต่สอน

เรื่องการบังคับตัวเอง — พระไตรปิฎก
ทั้งหมด ไม่มีอะไร มากไป กว่า คัดัดมาธิ
บัญญัติซึ่งไม่มีอะไร มากไปกว่าการบังคับ
ตัวเอง

๒๐—๒๒

การตามใจตัวเอง : การตามใจตัวเองคือ
การละทิ้งคำสอนไปด้วยความรักติดต่อกฎตัณหา
คำจ — ความทุกข์ในโลกเกิดมาจากคน
ไปด้วยความรักติดต่อกฎตัณหาคำจ — กฎตัณหาคำจ
เป็น ข้อ ของใจ ที่ปราศจาก ความ สะอาด
สว่างสงบ — ใจที่สกปรกมืดมนวเราร้อน
คือใจที่เอาแต่แสวงหา ความสุข ทาง เนื้อ
หนัง

๒๒—๒๓

ศีลห้าไม่มีในโลกห้ามการตามใจตัวเอง :
แม้ศตวรรษบุญคุณก็ยังถูกฆ่ากันกิน เพียง
เพื่อบำเรอตัณหาแห่งการตามใจตัวเอง —
ฉะแห่งการตามใจตัวเองทำให้ฆ่าได้กระทั่ง

บิดามารดาและพระอรหันต์ในที่สุด — ด็ก
 ดวงประ โยชนของเพื่อนบ้านมาเป็นของตน
 ก็เพราะผิดวเดียวกัน — ไม่มีใครเคยตาย
 เพราะไม่ได้ทำ — ศักดาเมื่อนห้ามการ
 ด่วงเกินของรักใคร่ของผู้อื่นทุกชนิด —
 แม่เด็กเล็ก ๆ ก็ต้องถือศีลชอน — ศักดา
 ช่วยทำให้โลกสะอาด — การพูดเท็จคือ
 การหาประโยชน์อื่นผิดทางมาด้วยการใช้
 วาจาเป็นเครื่องมือ — โลกปั่นป่วนเพราะ
 นักการเมืองพากันไรศัลลชอทัต — น้าเมา
 มิใช่ยามิใช่อาหาร — น้าเมาเพื่อการมอม
 ศวให้เกิดความรุดกอย่างภูตผีคำจชนใน
 ใจ — ไทยเรากินน้าเมากินมากยงชน —
 ผักกินเห็ดหรือมนุษย์กินเห็ด ? — น้าเมา
 คือตั้งทำให้คนหมดความเป็นมนุษย์

อธิบายมุขเต็มเมือง เพราะ ปัสสาวะ แห่งการ

ตามใจตัวเอง : เห็นกงจักรเป็นดอกบัว

— เดินไฟ ๒๔ ชั่วโมงไม่เมื่อย — ฟังเทศน์

ไม่ถึงชั่วโมงเมื่อย — ผับหรือมหรสพ?

— จะไปฟังเทศน์ไม่มีคนอยู่บ้าน ดูหนังดู

ละครดูกุกกุญแจอยู่บ้าน — ทำงานเกินเวลา

ดูสภาพทรุดโทรม เต้นรำตึกหนึ่งคตอง

ดูสภาพไม่ทรุดโทรม — เดินเรียงแถวเข้า

ประชุมบายกันทั้งที่ปากท้องให้ช่วยกันแก้

ไขคดีธรรมที่เสื่อมโทรม — การถูกหลอ

ด้วยปัสสาวะแห่งการตามใจตัวเอง ๓๓ — ๓๗

วัฒนธรรมอยู่รวมกันไม่ได้กับผี แห่งการ

ตามใจตัวเอง : วัฒนธรรมคือระเบียบ

อันเป็นทศแห่งความผาสุกและงดงาม น่า

เลื่อมใส — ผีแห่งการตามใจตัวเองจะมี

วัฒนธรรมได้อย่างไรกัน? — ถ้ารักที่จะมี

วัฒนธรรมต้องปราบปีศาจตน

๓๗—๓๘

ความยากเข็ญนานาประการของโลก :

เพราะคนส่วนมากไม่เป็นมนุษย์, เป็นกัน
แต่เพียงคน — ใจต่ำอยู่ในระดับเบนราบ
— สิ่งที่ไม่รู้จักอิมจักพอ — การตกเป็น
ทาสของอารมณ์ — การศึกษาค้นคว้า
ของโลก กลายเป็นเครื่องมือของปีศาจ
แห่งการตามใจตัวเองจนหมดสิ้น — มติ
มหาชนโดกมุ่งจะเอาแต่ ความสุขทางเนื้อ
หนัง — การเมืองการเศรษฐกิจและการ
ศึกษาทันท่วงทีแต่จะดุ่มเผาโลกให้เรวร้อน
— มีความเดือดร้อนที่ไหน ก็มีปีศาจแห่ง
การตามใจตัวเองซ่อนอยู่ที่นี่ — มืดเหตุ
แห่งสงครามทั้ง อดีตปัจจุบันอนาคต อยู่ที่
ปีศาจแห่งการตามใจตัวเอง

๓๘—๔๗

เป็นตะมุตะมิใจ — จงไปถามหาแก้วดาร์-

พจนกจากอาจารย์พวกอันตฤณ ๕๑-๖๓

เรือโลกลำเดียวกัน : การประพาศธรรม

แม่เพศวรกรรมผลทั่วโลก — รมโพธิ์ของ

โลกยังคงมีเท่าที่ธรรมยังคงมีในโลก —

คนดีแม่จนวนอนนอยกัฒมารถชนะคนไม่

ดีแม่น่มาก — ช่วยกันถวญเรือโลกไว้! —

มีธรรมก็มีสุขในทุกสถานะการณของโลก

แม่ทกาดังดุกเป็นไฟ — แม่คนทั้งโลกจะ

ไม่ประพาศธรรม การประพาศของตน

ผู้เคยวกยงเป็นของดุกอยู่นั่นเอง ๖๓-๖๔

ขาราชการคอบุททำงานตามความประสงค์

ของพระราชา : พระราชาคอบุททำ

ความปรีดาให้เกิดชนทวบ้านทวเมือง —

ขาราชการแทคอบุชนียบุคคลไม่ใช่ดุกจ้าง

ประชาชน — “อุดมคติกินไม่ได้, เงินซื้อ
อะไรก็ได้” นี่ทำให้กลายเป็นตุกจำงชน
เดว — ผู้ที่ไม่สามารถทำความเข้าใจ
แก่ประชาชนหาใช่ข้าราชการไม่ — พระ
ธรรมราชาและข้าราชการของ พระธรรม
ราชา — พุทธศาสนิกทุกคนล้วนแต่เป็น
ข้าราชการของพระธรรมราชา ๖๘-๗๐

สิ่งที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ตลอดอนันต

กาล : ทำดี ดี! — ทำชั่ว ชั่ว! — ดี
หรือชั่วมิได้อยู่ที่การได้เงิน หรือ ซื้อ ได้ยัง
— ดีเสร็จชั่วเสร็จตั้งแต่เมื่อทำเสร็จ —
เงินดีทำให้เป็นมนุษย์ ทม ความสุข ก็นั่ง
ครอบครอง — เงินชั่วทำให้เป็นผู้เดือด
เพื่อนมนุษย์กันทั้งโขยง — ใครจะแก้
ไขกฎอนัน? — อุดมคตินั้นยิ่งกว่าเงินหรือ
สิ่งที่กินได้

สรุปความ : อย่าประมาท — อยู่ในเหตุผล
 — ยึดถือของจริง — รักษาอุดมคติแห่ง
 หน้าที่การงาน — เป็นสุขโดยไม่ต้องมีใคร
 มาให้พรหรืออ้างคุณของอะไร — ทำได้
 เช่นนี้เพราะทุกคนยังรักใจเต็มได้ในพระ
 รัตนตรัยไม่คนคลายนินทา

๙๑ — ๙๓

แก้คำผิด

หน้า	บรรทัด	คำว่า	แก้เป็น
๖	๓๔	บ้งรุง	บำรุง
๘	๒	ชาค	ชาติ
๑๖	๔	กดยณ	กดยาณ
๓๐	๕	เรากบ้น	เรากบ้น
๓๙	๕	แก้ไขไก่น	แก้ไขไก่น
๕๕	๘	เดเหดยม	เดเหดยม
๖๗	๑๑	พระพฤติ	พระพฤติ
๖๙	๑๓	จวนะ	จวนะ

๑๘ !
วัดแห่งการบรรเทาทุกข์

(ทุกซัปปนนกตา)

แสดงโดย ภิกขุ พุทธทาส อินทปัญโญ

เนื่องในการอบรมข้าราชการ

ในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม และศาล

ในกรุงเทพ ฯ

๒๐ กันยายน ๒๔๙๔

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต

สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

อิมํ อณฺเฏปี ปุณฺณสฺสํ

ปุณฺณํ สมณพฺราหฺมณ

ยถิ สจฺจา ทมา จาคา

ขนฺตยา ภิกฺขุโฆธ วิชฺชตี ตี.

ดูภายนอก จากที่ไกล ก็เป็น ต้นไม้ ที่มีพุ่ม ดอกเขียว
ช่อๆ และแถมมีดอกด้วย, แต่ครั้นเดินเข้าไปดู
ถึงโคนต้นไม้ที่ ใกล้ใกล้เป็นต้นไม้ที่กลวงเป็นโพรง
แต่ต้นจนถึงปลาย. บรรดาความคองการด้วย
แก่นไม้ มาชะงักหน้ามองดูต้นไม้ต้นนั้นแล้ว พา
กันถ่ายหน้าด้านศีรษะหันหลังกลับ ชอนฉน ไค,
บันทึกคณมปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาของความ
เป็นมนุษย์ของคนบางคนแล้ว พากันถ่ายหน้า
ด้านศีรษะหันหลังกลับ ฉน ไค ฉน ฉน. ทงนเพราะ
ว่า ความเป็นมนุษย์ของบุคคลนั้น มีความ
กลวงเป็นโพรง คือ มีความเป็นมนุษย์แต่
ซีกกาย ส่วนภายใน คือ ซีกใจนั้นปราศจาก
ความเป็นมนุษย์เพราะขาดอาหารทางใจ จึง
ทำให้มีความเป็นมนุษย์ แต่เพียงครึ่งเดียว
หรือมีความเป็นมนุษย์ที่กลวงเป็นโพรง ดัง
กล่าวแล้ว.

ความสมบูรณ์ในทางวัตถุ ทำให้ร่างกาย
เจริญงอกงาม ความสมบูรณ์ในทางธรรมก็ทำให้
จิตใจเจริญงอกงาม. เมื่อเราให้อาหารทางวัตถุ
เช่น ข้าว น้ำ เป็นต้น แก่ร่างกายเป็นประจำ
วันอยู่ทุกวัน เราก็ควรให้อาหารทางใจแก่
ใจควบคู่กันไปด้วย. ถ้ามีฉะนั้นแล้ว จะ
เกิดความไม่ยุติธรรมอย่างยิ่ง และมีผลคือ
มีความเจริญแต่ทางกาย ส่วนใจนั้น
ขาดอาหาร ดิบดิบตายไป. เราจึงพา
กันให้ความยุติธรรมแก่ทางใจ โดยทำการให้
อาหารเป็นประจำวันให้ส่วนส่วนกันนั่นเอง.

การฟังธรรมเทศนานั้น นับว่าเป็นวิธี
หนึ่ง ซึ่งเป็นการให้อาหารแก่จิตใจอย่างสะ
ดวกที่สุด. แม้ว่าจะมีการให้อาหารทางใจแก่
จิตใจโดยหลายวิธีด้วยกัน มีการสวดมนต์ภาวนา
รักษาศีล ให้ทาน เป็นต้นก็ตาม แต่การฟังธรรม

เทศน์มายังคงเป็นวิธีที่สะดวกที่สุด ได้ผลมากที่สุด
 อยู่คนเดียว เพราะเป็นวิธีที่จะทำให้เกิดความ
 สะอาด สว่าง และสงบ แก่จิตใจโดยตรง. ใจ
 มากไปด้วยความสะอาดสว่างสงบยิ่งขึ้นเพียงใด ก็
 นับว่าเป็นความเจริญแก่จิตใจเพียงนั้น. ใจที่

สะอาด สว่างสงบนั้นแล เป็นความ
 หมายถึงแท้จริงของความเป็นมนุษย์
 อันจะทำให้เกิดสันติสุข ทั้งฝ่าย ตนเองและผู้อื่น
 สามารถจะบันทึกอนันต์ของความทุกข์ยากและ
 ปัญหาต่างๆ ประการให้หมดสิ้นไปได้ ทำให้
 เป็นผู้ที่ไม่ต้องถูกเรียกตัวมาอบรมอีกต่อไป จึง
 ขอจงวอนท่านทั้งหลาย ว่าอย่าได้มีความอิดหน
 าระใจในการที่จะต้องพึงขรรคมเทศน์ ไม่ว่าจะ
 แสดงโดยใคร ที่ไหน และเวลาไร และแม้ว่าจะ
 เป็นการซ้ำซากเพียงใดด้วย.

วิถีแห่งการบรรเทาทุกข์

ขอให้นักดูในเรื่องการ รับประทานอาหารที่
 เรายรับประทานกันอยู่ทุกวันนี้และทุกคน. อาหาร
 นั้นซ้ำซาก คือไม่มีอะไรมากไปกว่า ข้าว ปลา
 เนื้อ ผัก ผดไม่ เรากยังกินกันอยู่ทุกวันนี้ไม่มีเบื่อ.
 ถึงทีที่จะต้องให้อาหารใจอย่างซ้ำซากบ้าง ทำไม
 เราจะต้องเบื่อ. เราจึงพิจารณาดูอย่างยุติธรรม
 ให้เห็นความจริงที่ว่า อาหารมีข้าวปลาเป็นต้น
 ที่เราบริโภคอย่างซ้ำซากทุก ๆ วัน แม้จะ
 ซ้ำอย่างไร มันก็ทำให้ร่างกายเจริญเติบโต
 อยู่ได้ทั้งทช่า ๆ ซาก ๆ. อาหารใจก็ต้องเป็น
 อย่างเดียวกัน คือทำให้ใจเจริญได้ ทั้งที่
 เป็นการซ้ำ ๆ ซาก ๆ. อีกประการหนึ่ง อาหาร
 ที่บำรุงร่างกายให้เจริญนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็น
 อาหารที่มีรสประหลาดและเอร็ดอร่อย, ขอแต่
 ให้เป็นอาหารที่แท้จริง คือถูกต้องตามหลักแห่ง
 อาหารที่แท้จริงนั้น แม้จะไม่งดงามหรือเอร็ดอร่อย

เมื่อย่อยได้ ก็สามารถบำรุงร่างกายได้ ฉะนั้น
 ธรรมเนียมที่เป็นอาหารใจก็ฉนั้นนั้น ไม่จำ
 เป็นจะต้องแปลกปลาต สนุกสนานพึงเพลน,
 ขอแต่ให้เป็นธรรมเนียม ของพระพุทธเจ้า
 แล้ว แม่จะจัดชดปานใด ก็ยอมบำรุงใจให้
 เจริญได้ทั้งนั้น ฉนั้นนั้น. ขอแต่ให้ท่านทั้งหลาย
 บริโภค และย่อยให้ได้ คือพยายามทำความเข้าใจ
 ใจ น้อมนำไปพิจารณาจนเห็นความจริงแห่ง
 ธรรมนั้นๆ แล้ว ย่อมทำใจของท่านเจริญงอก
 งามด้วยความสะดวก สว่าง และสงบ เป็นแน่แท้
 อาตมาจึงขอวิงวอนท่านทั้งหลาย อีกครั้งหนึ่งว่า
 จงอย่าได้อิดหนาระอาใจ ในการที่จะ
 พึ่งธรรมเนียม ซึ่งที่แท้เป็นการให้
 อาหารในทางใจ แม้ว่าจะต้องทำทุก
 วัน และยังเป็นการซ้ำซาก ไม่มีรส

ชาดอันสนุกสนาน อีกด้วย. ขอให้พยายาม
 บริโภค และพยายามย่อยให้ได้แล้ว อาหารนั้น
 ก็จะทำหน้าที่ของมันเอง โดยไม่ต้องสงสัย คือ
 ทำให้ใจเจริญงอกงาม ควบคู่กันไปกับความเจริญ
 ในทางกาย จนไม่ต้องเป็นผลของความเบื่อนมนุษย์
 ชนิดที่มีความกดวงเป็นโพรงคงตกดวามาแล้ว.

โดยเฉพาะกรรมเทศนาซึ่งเป็นการอบรมใน
 วนน รัฐบาลมีความมุ่งหมายให้เป็น **การช่วย**
กันแก้ไข สิ่งร้ายให้กลายเป็นดีในทาง
ฝ่ายใจ ควบคู่กันไป กับการแก้ไขทางวัตถุ
 ซึ่งก็ได้ กำหนดชะม็กเขม่นแก้ไข กันอยู่ ทุกทาง แล้ว.
 ในทางวัตถุ มีการแก้ไข ตั้งแต่ดก หักพง จน เนื่องมา
 จากภัยสงคราม และอื่น ๆ แก้ไขความขาดแคลน
 เครื่องอุปโภคบริโภค แก้ไขในด้านเศรษฐกิจ
 การทหาร การเมือง ฯลฯ ทุกวิถีทาง ที่หวัง

ว่าจะเป็นผลดีแก่ประเทศชาติ แต่ ถ้าปราศจาก
การแก้ไขในทางฝ่ายใจ ซึ่งเป็นประธาน
แห่งสิ่งทั้งหลายเสียก่อนแล้ว การแก้ไข
อย่างอื่น ๆ ย่อมทำไปไม่ได้ คือไม่สามารถ
แก้ไขให้ลุล่วงไป แม้ว่าจะมีความคิดและ
แผนการที่ดี พียงใดก็ตาม. ปัญหาที่ยากใน
การแก้ไขเหล่านี้ เม่อมองดูโดยทั่วไปแล้ว คล้าย
กับเป็นปัญหาที่มากมายหลายปัญหา. แต่แท้

นั้นมเพียงปัญหาเดียว คือการ **แก้ไข**

ความเป็นมนุษย์ ของ แต่ละ
คนให้ดี ให้ถูกต้องเท่านั้น
แล้วปัญหาต่าง ๆ จะเป็นอัน
ถูกแก้ไขหมด และเป็นผล

สำเร็จทุกประการ. เพราะว่าสิ่งทั้ง

หมคน^{๒๕} เหน่ง^{๒๖} เป้น^{๒๗} อน^{๒๘} เดีย^{๒๙} วก^{๓๐} น^{๓๑}.

ปัญหายุ่งยากทุกอย่างในโลกล^{๓๒} เหน่ง^{๓๓} เป้น^{๓๔} อน^{๓๕} เดีย^{๓๖} วก^{๓๗} น^{๓๘}.
ไม่ว่าจะเป็นปัญหาของโลกล^{๓๙} ทั่ง^{๔๐} โลก^{๔๑}
ปัญห^{๔๒} ของ^{๔๓} ประเทส^{๔๔} ปัญห^{๔๕} ของ^{๔๖} บ้าน^{๔๗} เมือง^{๔๘}
จังหวัด^{๔๙} อำเภอ^{๕๐} ตำบล^{๕๑} หมู่บ้าน^{๕๒} ครอบครัว^{๕๓} จน^{๕๔}
กระทั่ง^{๕๕} ปัญหา^{๕๖} ส่วน^{๕๗} ตัว^{๕๘} ของ^{๕๙} บุคคล^{๖๐} เป็น^{๖๑} คน^{๖๒} ๆ^{๖๓} ไป^{๖๔}
ย่อมรวมอยู่ที่สภาพความตกต่ำในทาง
ฝ่ายจิตใจ ของ^{๖๕} คน^{๖๖} แต่ละ^{๖๗} คน^{๖๘} ใน^{๖๙} โลก^{๗๐} นั้น^{๗๑} เอง^{๗๒}.

เพราะฉะนั้น ในการแก้ปัญห^{๗๓} เหล่า^{๗๔} นั้น^{๗๕} ย่อมมี^{๗๖}
ความ^{๗๗} เหน่ง^{๗๘} เป้น^{๗๙} อน^{๘๐} เดีย^{๘๑} วก^{๘๒} น^{๘๓}. เช่น^{๘๔} เดีย^{๘๕} วก^{๘๖} น^{๘๗} อี^{๘๘}ก^{๘๙}, คือ^{๙๐}
เมื่อ^{๙๑} แก้^{๙๒} ปัญหา^{๙๓} ส่วน^{๙๔} ตัว^{๙๕} ได้^{๙๖} เร็ว^{๙๗} ย่อม^{๙๘} เป็น^{๙๙} การ^{๑๐๐} แก้^{๑๐๑}
ปัญห^{๑๐๒} ของ^{๑๐๓} ครอบครัว^{๑๐๔} ได้^{๑๐๕} เร็ว^{๑๐๖} ของ^{๑๐๗} หมู่บ้าน^{๑๐๘} ของ^{๑๐๙}
ตำบล^{๑๑๐} ของ^{๑๑๑} อำเภอ^{๑๑๒} จังหวัด^{๑๑๓} บ้านเมือง^{๑๑๔} ประเทส^{๑๑๕}
ชาติ^{๑๑๖} ตลอดจน^{๑๑๗} ของ^{๑๑๘} โลก^{๑๑๙} ทั่ง^{๑๒๐} ดัน^{๑๒๑} ได้^{๑๒๒} เร็ว^{๑๒๓}, กล่าว

คือ การที่ต่างคนต่างตั้งหน้าแก้ไขสภาพความ
ตกต่ำในทางใจให้สูงขึ้นมาได้ เท่านั้นเอง.

เมื่อทุกคนมีใจสูงพอแล้ว ปัญหา
หรือความทุกข์ยากต่าง ๆ ในโลกนี้
จะสูญสิ้นไปใน พริบตา เดียว กัน นั้น.

ฉะนั้นความตกต่ำในใจของใครมียู่ ก็ขอให้คน
นั้นแก้ไขของตนเอง เสร็จแล้วจะเป็นการแก้ปัญหา
ของโลกทั้งหมดขึ้นมาเอง. ขอให้พิจารณาให้
เห็นความจริงที่ว่า ปัญหาอันมากมาย ซึ่งเราดู
แล้วท้อใจว่า จะแก้กันไม่ไหวนี้ ที่แท้มันเป็น
ปัญหาเพียงอันเดียว คือภาวะความตกต่ำในทาง
ใจ เพราะใจขาดอาหารดังที่กล่าวมาแล้ว. ขอให้
เราทุกคน จงพากันทำความเข้าใจ แล้วช่วย
กันแก้ปัญหานี้ ซึ่งจะเป็นการแก้ปัญหของโลก
ทั้งหมดขึ้นมาเองในภายหลัง. ของใครก็ให้

คนนั้นคงอกตงใจแก่เกิด จะเป็นผลดีแก่ตัวเอง
 และแก่ประเทศชาติหรือโลกทั้งด้นพร้อมกันอยู่ใน
 ตัว. จงช่วยกันแก้ไขภาวะความตกต่ำในทางใจ
 ของคน ๆ แล้วท่านจะเป็นผู้ชนะในทุก ๆ สถานะ
 การณ์ของโลก.

ในการแก้ไขทุกอย่าง เราเห็นกันอยู่เป็น
 อย่างดีแล้ว ว่าเราต้องทราบถึงต้นมูลฐาน หรือ
 ต้นเหตุของความยุ่งยากเหล่านั้นเสียก่อน. ในการ
 ที่เราจะร่วมมือกันแก้ไขสถานการณ์ของประเทศ
 หรือของโลก ให้ดีขึ้นก็ตาม, หรือแก้ไขตัวเรา
 เองโดยเฉพาะก็ตาม เราจึงต้องทราบถึงต้นมูลฐาน
 ของมัน. เมื่อถามขึ้นว่า ความทุกข์ยากในโลก
 เกิดมาจากอะไร? ข้าพเจ้าขอตอบว่า ความมั่งคั่ง
 ยากในโลกทุกชนิด เกิดมาจากการที่คนใน
 โลกไม่เป็นมนุษย์กัน นั่นเอง. เป็นกัน
 อย่างมากแต่เพียงคน ไม่สูงขึ้นไปถึงมนุษย์.

การกดขี่เช่นนี้ มิใช่เป็นการกดขี่เด่นเด่นๆ
หรือเพื่อเด่นด้านวณอย่างใดก็ตามได้ ที่แท้เป็น
ความจริงเช่นนั้น ซึ่งจะได้วิวัฒนาการให้ท่านฟัง.

การเป็นคน กับ การเป็นมนุษย์นั้น
ต่างกันไกลลิบ. การเป็นคนนั้น พอสักว่า
ได้เกิดมา ก็เป็นคนได้แล้ว; ส่วนการเป็น
มนุษย์นั้นหมายเฉพาะผู้ที่มีใจสูง. ใจสูงชนิด
ที่หา กดขี่กดขี่หรือความทุกข์ ท่วมไม่
ถึง. คำว่า มนุษย์นั้น แยกศัพท์ออกได้ง่ายๆ
ต้องคำ คือ มน+ุษย์ รวมกันเป็นมนุษย์, มน
แปลว่า ใจ ุษย์ แปลว่า สูง. คำว่า มนุษย์
จึงแปลกันได้ง่ายๆว่า มีใจสูง. ส่วนคำว่า คน
นั้น มีความหมายมาจากคำว่า ชน ซึ่งแปลได้
ง่ายๆอีกว่า เกิดมา. เพราะฉะนั้น พอได้เกิด
มา ก็ได้เป็นคนแล้วแน่นอน, แต่จะเป็นมนุษย์
หรือไม่นั้น อีกปัญหาหนึ่งต่างหาก คืออยู่ที่ว่า

ใจสูงหรือไม่สูง. ถ้าใจสูง ก็เป็นมนุษย์ได้ ถ้า
 ใจไม่สูง ก็เป็นมนุษย์ไม่ได้ อย่างมากจะ
 เป็นได้ ก็แต่เพียงคน เท่านั้นเอง. ฉะนั้น
 การเป็น มนุษย์ กับการเป็น คน จึงต่างกันเป็น
 คนดะอย่าง. เราจึงเลิกแปลคำว่า มนุษย์ ว่า
 คน กันเสียที่เถิด ยกไว้ให้สำหรับลูกเด็ก ๆ
 ในโรงเรียนแปลกัน ในชั้นนั้น, สำหรับผู้ใหญ่
 แะจะอยู่ในสภาพที่เผชิญกันอยู่กับสถานการณ์อัน
 ยุ่งยากของโลกละ เราต้องเข้าใจในความหมาย
 ของคำว่ามนุษย์ให้ถูกต้องจริง ๆ แล้วท่านทั้ง
 หดายก็จะเห็นจริงกับอาตมาว่า ความทุกข์ยาก
 ในโลกทุกอย่างและทุกยุค มันเกิดมาจากการ
 ทคนในโลกไม่เป็นมนุษย์กันนั่นเอง.

คำว่า ใจสูง ๆ นั้นมีความหมายอย่างไร จะ
 ต้องทำความเข้าใจกันโดยละเอียด. ที่ดินที่สูงหรือ
 ที่ดอน เราหมายถึงที่หน้าทวมไม่ถึง. ใจสูงก็

วิถีแห่งการบรรเทาทุกข์

๑๕

เป็นอย่างเดียวกัน คือหมายถึง ใจชนิดที่
กล่าวคือกิเลสหรือความชั่ว ท่วมจนไปไม่
ถึง. หัวใจที่หนาชนิดนี้ท่วมไม่ถึงนั้น ย่อมมี
ลักษณะสะอาด สว่าง และสงบเย็น. ความ
สะอาด ความสว่าง และความสงบเย็น ของ
ใจนั่นเอง คือ ความสูงของใจ. ใจที่สูงเช่นนั้น
แล้ว ท่านต้องคิดว่า จะมีความทุกข์
เกิดขึ้นจากคนๆ หนึ่งได้อย่างไร, หรือมีปัญหาอะไร
บ้าง ที่คนซึ่งมีหัวใจสูงเช่นนั้น จะแก้ไขไม่ได้?
พระพุทธเจ้า เป็นยอดของมนุษย์ ก็เพราะ
ท่านมีความสะอาด ความสว่าง และความ
สงบของใจมากถึงที่สุดจริงๆ นั่นเอง. พระ
องค์สาวกทั้งหลาย ก็คือผู้มีใจสูงโดยนัยนั้น
อย่างเดียวกัน ตามมากตามน้อย เป็นดัดด้น
กันลงมา. ฝ่ายบุรุษคนธรรมดาอันนี้ ใจอยู่ใน
ระดับแบบราบไม่มีความสูงใดๆเลย. ส่วนกตัญญู

บุคคลนั้น ใจมีความสูงพอสมควรแก่การที่จะ
เรียกตัวเองว่ามนุษย์อยู่บ้าง. ถ้าคนในโลก
พากัน เป็น กลียณบุคคลให้ไดกันทุก คน เท่า
นั้นความทุกข์ยากในโลกจะไม่เกิดขึ้นได้เลย
และเราจะได้รับสิ่งที่ไฝ่ฝันหากันนัก คือสิ่ง
ที่เรื่อกันว่า **สันติภาพอันถาวร.**

คนในสมัยนี้ ไม่เป็นมนุษย์กันมากยิ่ง
ขึ้น. อย่าเข้าใจว่าคนในสมัยนี้ มีการศึกษา
เจริญ แล้วจะมีความเป็นมนุษย์กันมากขึ้น.
การศึกษานั้น มิได้มีความหมายว่าสามารถ
ทำให้ใจมีความสะอาด สว่าง และ สงบ.
เมื่อใช้การศึกษาผิด แม้จะมีการ
ศึกษามากเพียงไร ก็มีแต่จะยิ่งทำใจ
ให้สกปรก มีดมัว และเราร้อนมาก
ขึ้นเพียงนั้น. ขอให้คนในโลกแห่งสมัยนี้

อย่าหลงทางคิดว่า มีใจสูง เพราะเหตุที่ทำการ
ศึกษากว้างขวางนั้นเคย. ขอให้วัดดูด้วยกฎเกณฑ์
อันแท้จริง คือความที่ใจสะอาด สว่าง และ สงบ
หรือไม่นั้นเสียก่อน. เพราะถ้าใจไม่เป็นเช่นนั้นแล้ว
ทำอย่างไรได้ น้ำคอกก็เล็ดหรือความชั่ว
ย่อมท่วมใจนั้นได้ เป็นแน่นอน และจะเห็น
ผลของความที่ไม่ม่ใจสูงอย่างประจักษ์ชัดออกมา.

คนสมัยนี้ พากันเป็นมนุษย์น้อย
ลง ๆ หรือไม่เป็นมนุษย์มากยิ่งขึ้น
เพราะใจต่ำลง ๆ. ใจต่ำลง ๆ เพราะต่าง
คนต่างพากันหันหลังให้ศาสนา ของ
ตนๆมากยิ่งขึ้น แล้วแต่ตนจะถือศาสนาอะ-
ไรล้วนพากันหันหลังให้ศาสนาของตนมาก

ยิ่งชนๆ หนึ่ง ทพากันหันหลังให้ศาสนาของตนๆ
 มากยิ่งขึ้น เพราะเหตุที่เห็นได้ง่ายๆ ดังอย่าง
 คือ ความถูกรบกวนกระเทือนจากภัยต่างๆ ม
 ภัยหลังสงครามเป็นต้น และเพราะในโลก
 มสังท ขวายน ให้คน หันหลังให้ ศาสนาของ
 ตนมากขึ้น ตามส่วนของการศึกษาที่ยังเจริญมาก
 ชนชนเอง จนเหตอทคนธรรมดาแห่งสมัยนี้ จะ
 ทนมีใจคอเป็นปรกติอยู่ได้. การหันหลังให้

ศาสนานั้น คือการตามใจตัวเอง.

ก่อนหน้านั้น เคยตามพระทัยหรือตามใจพระ
 ศาสดาของตนๆ แล้วแต่พระศาสดาได้ทรง
 สั่งสอนไว้อย่างไรก็พากันทำตาม และอยู่
 ในกรอบแห่งศีลธรรมของศาสนานั้นได้. บัด
 นี้พากันตามใจตัวของตัว หันหลังให้พระ
 ศาสดา เมินเฉยต่อหลักพระศาสนา เพื่อให้

ได้ตามใจตัว ในการหาความสนุกสนาน เอรีด
 อร่อยเพลิดเพลิน หรือ ความสุขทางเนื้อ
 หนัง. ยิ่งตามใจตัวมากขึ้นเท่าไร ก็ยิ่งหนักหน่วง
 ให้ลำบากของตนมากขึ้นเท่านั้น. ยิ่งหนักหน่วงให้
 ลำบากมากขึ้นเท่าใด ใจก็ยิ่งต่ำลง ๆ เท่านั้น.

การตามใจตัวเอง ทำให้ใจต่ำลงเพราะ
 เหตุใด? เพราะเหตุว่า การตามใจตัวเองนั้น
 คือ การตามใจกิเลส. สิ่งที่เราเรียกว่ากิเลส
 นั้น คือ สิ่งที่ทำให้ ใจสกปรก มืดมัว และ
 เร่าร้อน. ทุก ๆ ศาสนา เรียกกิเลสโดย
 บุคคลาธิษฐานว่า ผีปิศาจบ้าง พญามารบ้าง
 ซาตานบ้าง แล้วแต่ละจะเรียกตามภาษาแห่ง
 ศาสนานั้น ๆ แต่ความหมายก็ตรงกันหมด.
 ฉะนั้น การตามใจตัวเองเพราะ

เห็นแก่ความสุขทางเนื้อหนัง
 ก็คือการตามใจภูตผีปีศาจ
 นั่นเอง. เมื่อละจากการตามใจพระ

ศาสดา มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นต้น
 มาตามใจภูตผีปีศาจแล้ว จะไม่ให้ใจต่ำได้
 อย่างไม่. เหตุนี้แหละ จึงกล่าวกันว่า การ
 ตามใจตัวเองนั้น ทำให้ใจต่ำลงๆ.

ทันท่วงทีตรงกันข้าม คือ การบังคับ
 ตัวเอง ย่อมนำมาซึ่งความมีใจสูง
 อันเป็น ความหมาย ของความเป็น มนุษยตฤกตอง.
 เพราะเหตุว่าการบังคับตัวเอง ไม่ให้ตามใจตัวเอง
 แต่ไปตามใจพระศาสดาของตนๆ นั้น ทำให้มีใจ
 ตระอาด ตว่าง แดะสงบเย็นมากขึ้น. ไม่ตกเป็น

ถูกสมุนของผีปีศาจ พญามาร หรือซาตานเป็นต้น
อีกต่อไป. การบังคับตัวเองนี้ คือ คำ

สอนของทุก ๆ ศาสนาในโลก, และโดย

เฉพาะพระพุทธเจ้าเท่านั้น ย่อมเป็นการสอนให้ทำ
การบังคับตัวเองโดยสิ้นเชิง. เราอาจกล่าวได้ว่า

พระ พุทธวชิระ ทั้งหมด ในพระ ไตรปิฎก นั้น

ทุกคำสอนให้บังคับตัวเอง. คือ บังคับตัว

เองทางด้านกายและวาจาโดยเด็ดขาด โดยไม่มี

ช่องทางที่จะตามใจภูตผีปีศาจเห็ดอยู่เฉย **สมาธิ**

คือการบังคับตัวเองในด้านจิตใจโดยเด็ดขาด. โดย

ไม่มีช่องทางที่จะตามใจกิเลส หรือเปิดโอกาสให้

กิเลสอีกเหมือนกัน. ส่วน **ปัญญา** นั้น คือการ

ทำลายรากเงาของกิเลสอันเป็นเหตุให้ตามใจตัวเอง

เสียโดยสิ้นเชิง ไม่มีอะไรเห็ดอยู่สำหรับจะงอก

งายเป็นการตามใจตัวเองได้อีกต่อไป. แล้วในพระ

ใครบัญญัติทุก ๆ หน้ำนั้น มีอะไรมากไปกว่า คัด—
 ดมาริ—บัญญัติ เค้า? เราจึงกล่าวได้ว่า พระ
 พุทธศาสนานั้น คือ ศาสนาแห่งการบังคับ
 ตัวเองทั้งคุณ.

การตามใจตัวเอง หรือการตาม
 ใจกิเลส นั้น คือ การละทิ้งศาสนา ไป
 สวามิภักดิ์ต่อภูตผีปีศาจ ซึ่งทำหน้าที่
 ทรمانสัตว์โลก หรือถึงกับล้าง
 ผลาญโลกในบางคราว. ความทุกข์ยาก
 ในโลกทุกชนิด ทุกยุคทุกสมัย เกิดจากการ
 ตามใจตัวเอง หรือการตามใจภูตผีปีศาจ
 ทั้งนั้น. คำว่า ภูตผีปีศาจ นี้เป็นชื่อของ
 ใจซึ่งปราศจากความสะอาด สว่าง
 สงบ, แต่เป็นใจที่สกปรก มีดมัว เรา

รอน. ขอให้ท่านทั้งหลายคิดดูเถิดว่า ความ
ทุกข์ยากชนิดไหนบ้างในโลกนี้ ที่ไม่เกิดมาจากใจ
ของคนที่มี ใจสกปรก มีคัมภีร์ และ เราร้อน
กล่าวคือ ใจที่เอาแต่การตามใจตัวเองในการ
แสวงหาความสุขทางเนื้อหนัง. ความเสื่อม
เสียทางศีลธรรมและวัฒนธรรมนั้น มาจากอะไร
ถ้ามิใช่ มาจาก ฤๅติบีบคั้น แห่งการ ตามใจตัวเอง.
เราลองพิจารณากันดูในเรื่องนี้ ซึ่งเป็นเรื่องดำ-
คัญและจำเป็นที่สุดสำหรับพวกเราที่ตกตงใจกันว่า
จะทำการแก้ไขสภาพความตกต่ำในทางด้านจิตใจ
เพื่อประโยชน์แก่พวกเราเอง และแก่โลกทั้งดั้น.

ศีลธรรมที่เป็นหลักทั่วไป คือศีลห้าประการ.
ในศีลข้อหนึ่งซึ่งห้ามการทำลายชีวิตนั้น ศีลข้อ
จะมียุติ ได้ ด้วยการบังคับตัวเองไว้ได้เท่านั้น.
ครั้นปราศจากการบังคับตัวเอง ซึ่งหมายถึงมือเท้า
ปากทองเมื่อไรแล้ว ศีลข้อหกกระจัดกระจาย

หมด. คนที่ไร้การบังคับตัวเอง ย่อมฆ่าสัตว์ได้
 เพื่อประโยชน์เพียงความตุนกตัญญู หรือตุนกมล,
 แมตศวทมนบุญคุณอยู่เหนือศีรษะคนทุกคนทุกชนชาติ
 เช่นวอควายเป็นต้น เรากยังได้เห็นคนพากันฆ่า
 สัตว์เหตุนกนเพื่อความเมามาย, กินเพื่อบำเรอ
 ฤตสมบัติต่างแห่งการตามใจตัวเอง แทนการกินเป็น
 อาหารตามปกติ. ใจที่ต่ำ ขนาดที่มองไม่
 เห็น อุปการะ คุณ ของ สัตว์ ที่มี แก่ ตน
 เช่นนี้ มิใช่จะหยุดอยู่เพียงนั้น ย่อม
 ค่อย ๆ เขยิบขนามาจนถึงไม่มองเห็นอุปการะ
 คุณ ของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน, ซึ่งทำให้เกิด
 การลมนกถึงเพื่อนร่วมโลกกัน หรือเพื่อน
 เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันจึงฆ่าได้แม้กระทั่งคน
 อย่างง่าย ๆ, และค่อย ๆ ง่ายยิ่งขึ้นไปตามลำดับ
 กระทั่งมารดาบิดา ก็บันดาลโทษฆ่าได้

กระทั่งฆ่าพระอรหันต์ ก็ฆ่าได้ในที่สุด
 ในเมื่อ ปัสสาวะแห่งการ ตามใจตัวเองมีอำนาจ
 แก่กล้ารุนแรงยิ่งขงมา. ฉะนั้นการวางแผนการ
 ทางการเศรษฐกิจการเมือง และการทหาร เพื่อ
 ฆ่าเพื่อนมนุษย์ดำดำ ๆ ด้วยกัน คราวละ
 หหมื่นคราวละแสนคน ก็ต้องเป็นสิ่งที่ทำได้ดังคอ
 อย่างง่ายดาย สำหรับบุคคลที่เต็มไปด้วยบุญคุณ
 ปัสสาวะแห่งการตามใจตัวเอง.

ศีลธรรมข้อที่สอง คือการไม่ถือเอาสิ่งของ
 ที่เจ้าของไม่ได้ให้หนักเช่นเดียวกันอีก. คนที่ไม่
 บังคับตัวเอง ย่อมแย่งชิงประโยชน์ของผู้
 อื่นมาเป็นของตน ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม,
 ทั้งอย่างหยาบคายดुरายที่สุด และสุภาพ
 แบนเนียนที่สุด. หรือไม่บังคับตัวเองแล้ว ก็
 ขเกยจ, เมอขเกยจกขาดแคณหรือยากจน เมอ

จนแล้วยังตามใจตัวเองอยู่อีก กัดกขโมย. ครั้น
เขาซัดขวาง ก็เลยทำอันตรายให้ต่อไปอีก, การ
ใช้อุบายทางการเมืองหรือเศรษฐกิจเพื่อ **ล้วง**
เอาประโยชน์ของเพื่อนบ้านมาเป็น
ของตน นั้น ก็เพราะอำนาจของบีค้ำจตัวเดียว
กนนอก.

ถ้าหับศีลธรรมข้อที่สาม คือ การไม่ดอง
ตะเม็ดต่อของรักของใครของผู้อื่นนั้น เรายังจะ
เห็นว่า เป็นเพราะอำนาจบีค้ำจตัวมากกว่าอย่าง
อื่นขึ้นไปอีก. เราย่อมเห็นกันได้ว่า ไม่มีใครต้อง
ตาย เพราะไม่ได้ทำชั่ว เพราะเราไม่เคยเห็น
ใครตายเพราะการไม่ได้ทำชั่วเลย, แต่แล้วเราก
ยังเห็นคนทำชั่ว และคนบางพวกก็ดบเห็นเป็นเกียรติ
ในการทศกทำชั่วเก่ง และโอ้อวดกันเพราะเรื่องน
ในพวกทนิยมการทำชัด้วยกัน แทนการที่จะระอา

ว่าการทำเช่นนั้น คือ การกัมมศีระะลงเป็น
 ๘๘๑
 ๘๘๒
 ๘๘๓
 ๘๘๔
 ๘๘๕
 ๘๘๖
 ๘๘๗
 ๘๘๘
 ๘๘๙
 ๘๙๐
 ๘๙๑
 ๘๙๒
 ๘๙๓
 ๘๙๔
 ๘๙๕
 ๘๙๖
 ๘๙๗
 ๘๙๘
 ๘๙๙
 ๙๐๐
 ๙๐๑
 ๙๐๒
 ๙๐๓
 ๙๐๔
 ๙๐๕
 ๙๐๖
 ๙๐๗
 ๙๐๘
 ๙๐๙
 ๙๑๐
 ๙๑๑
 ๙๑๒
 ๙๑๓
 ๙๑๔
 ๙๑๕
 ๙๑๖
 ๙๑๗
 ๙๑๘
 ๙๑๙
 ๙๒๐
 ๙๒๑
 ๙๒๒
 ๙๒๓
 ๙๒๔
 ๙๒๕
 ๙๒๖
 ๙๒๗
 ๙๒๘
 ๙๒๙
 ๙๓๐
 ๙๓๑
 ๙๓๒
 ๙๓๓
 ๙๓๔
 ๙๓๕
 ๙๓๖
 ๙๓๗
 ๙๓๘
 ๙๓๙
 ๙๔๐
 ๙๔๑
 ๙๔๒
 ๙๔๓
 ๙๔๔
 ๙๔๕
 ๙๔๖
 ๙๔๗
 ๙๔๘
 ๙๔๙
 ๙๕๐
 ๙๕๑
 ๙๕๒
 ๙๕๓
 ๙๕๔
 ๙๕๕
 ๙๕๖
 ๙๕๗
 ๙๕๘
 ๙๕๙
 ๙๖๐
 ๙๖๑
 ๙๖๒
 ๙๖๓
 ๙๖๔
 ๙๖๕
 ๙๖๖
 ๙๖๗
 ๙๖๘
 ๙๖๙
 ๙๗๐
 ๙๗๑
 ๙๗๒
 ๙๗๓
 ๙๗๔
 ๙๗๕
 ๙๗๖
 ๙๗๗
 ๙๗๘
 ๙๗๙
 ๙๘๐
 ๙๘๑
 ๙๘๒
 ๙๘๓
 ๙๘๔
 ๙๘๕
 ๙๘๖
 ๙๘๗
 ๙๘๘
 ๙๘๙
 ๙๙๐
 ๙๙๑
 ๙๙๒
 ๙๙๓
 ๙๙๔
 ๙๙๕
 ๙๙๖
 ๙๙๗
 ๙๙๘
 ๙๙๙
 ๑๐๐๐

เอาตามชอบใจ แต่เป็นการชี้ให้เห็นความหมาย
 อันถูกต้องตรงตามลักษณะ. ท่านจงสังเกตดูให้ดี
 ตัวลักษณะที่มีอยู่ว่า กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณิ
 ลักษณะที่ สมาทียามิ, ซึ่งแปลว่า ขำเพเจ้าขอรบ
 ถอ ขอห้าม ที่ให้เว้น จากการ ประพฤติผิดใน
 กามทั้งหลาย. คำว่า “กาเมสุ” แปลว่า ใน
 กามทั้งหลาย, มีจำนวนเป็นพหูพจน์ คือ มาก
 อย่าง. และคำว่า “กาม” นั้นเดา หมายถึงของ
 รักของใคร่ทุกชนิด จะเป็นรูป เสียง กลิ่น รส
 สัมผัส อันใดก็ได้. ด้วยเหตุนี้แหละ ความหมาย
 อันแท้จริงของศีลข้อนี้ จึงหมายถึงทุก ๆ อย่างที่
 เจ้าของเราใคร่ใคร่หึงหวง, และเราควรถือกัน ให้
 มีขอบเขตกว้างขวาง จนถึงแม่แต่เด็กเล็ก ๆ ก็ต้อง
 ถอ คงตกดาวมาแล้ว. ขอให้ท่านทั้งหลายจง
 ชำแฉงตั้งตนดูหัดงานเล็ก ๆ ของท่าน ให้รู้จักคัด
 ขอน ไปเลี้ยงตั้งแต่เด็ก ๆ ที่เดียว โศชนจะไม่

ลำบากในการถือศีลขอน ซึ่งเป็น เครื่องช่วย
รักษาโลกให้สะอาด.

ศีลข้อที่ ๑๑ ซึ่งห้ามการกล่าวคำไม่จริง ต้อง
เสียไปก็ เพราะคนบังคับตัวให้อยู่ใน ความสัตย์จริง
หรือในทำนองคลองธรรมไม่ได้. การกล่าวเท็จ
ทางวาจา ทางตัวหนึ่งคือ ทางกิริยาทำทางก็ตาม
ล้วนแต่มีความมุ่งหมายเพื่อให้ได้ประโยชน์อย่างใด
อย่างหนึ่งแก่ตัวทงนนั้น อย่างน้อยที่สุดก็เพื่อความ
สนุกสนาน หรือได้เกียรติว่าคุยเรื่องโกหกสนุก.
โดยทั่วไปกล่าวเท็จกัน ก็เพื่อให้ได้ประโยชน์แก่ตัว
หรือพวกพ้องของตน เช่น การเบี่ยงพยานเท็จเพื่อ
คำจ้าง หรือเพื่อพวกพ้องของตนจะได้ชนะในคดี,
เราจึงถือเอาใจความได้ว่า การกล่าวเท็จนั้น
คือ การหาประโยชน์ใส่ตัว หรือพวก
ของตน โดยใช้วาจาเป็นเครื่องมือ

นั่นเอง. เมื่อบังคับตัวเองไม่ได้ในทางที่จะไม่แสวง
 หาประโยชน์ โดยไม่ชอบธรรม คนก็กด้าวเท็จ
 ด้วยวาจา ซึ่งไม่ต้องลงทุนลงแรงมากเหมือนกระ
 ทำอย่างอื่น. ศัตรูซ่อนเร้นไป. โดกเราก็บั่นบั่น
 ด้วยมาก ที่สุดด้วย กเหงือจากการ ไม่มีศีลธรรม
 ของ พวกนักการเมือง เจ้าเดห์ของโดกนั่นเอง.
 เดห์เห็ดยต่าง ๆ นั้น ก็มีอะไรอื่นไปจากการ
 กด้าวเท็จด้วยกิริยา ซึ่งถูกตีค่าจแห่งการตาม
 ใจตัวเองเข้ามาบังคับให้ทำ.

หนเรามาถึงศัตรูที่หา ซึ่งห้ามการคืบหน้า
 เมา เราจะยังเห็นชัดขึ้นไปอีกว่า ศัตรูซ่อนเร้นไป
 เพราะการตามใจตัวเองด้วย ๆ. น้าเมามีโซ่ยา
 มีโซ่อาหาร. ถ้าโซ่เป็นยาหรืออาหารก็ใช้อย่าง
 หนึ่ง หรือโดยวิธีอื่น ซึ่งผิดจาก ที่โซ่กันอยู่อย่าง
 น้าเมาคือ เพื่อบ่มมตัวเองให้เกิดอาการและ
 ความรู้สึกอย่างถูกต้องสืบจากจิตใจของตัวเอง

วิถีแห่งการบรรเทาทุกข์

๓๑

ในสมัยที่คนหันหลังให้ศาสนาของตน มากขึ้นเช่น
คนก็ยอมกินน้ำเมา มากกว่าแต่ก่อนเป็นธรรมดา
ซึ่งทำให้ความเป็นมนุษย์น้อยลง ๆ แต่มีความ
เป็นญาติพี่น้องมากขึ้น ๆ ในโลกนี้. แม้ในประ
เทศไทยเรา ก็เห็นได้ว่าคนกินน้ำเมา
กันมากขึ้น. ในระยะสี่ปีมานี้ พลเมือง
ของ ประเทศไทย มีได้เพิ่มขึ้นถึงหนึ่ง เท่าตัว
เลย, แต่ในระยะสี่ปีมานี้ ปริมาณการ
ผลิตน้ำเมาเพิ่มมากขึ้นหลายเท่าตัว จนท่าน
ผู้เฒ่าบาง คนเกิดความฉงน ในกองน้ำเมา ที่กองอยู่
เต็มท่าเรือ หรือสถานีรถไฟ ว่าน้ำเมาจำนวน
มากมายเหล่านี้ เขาจะเอาไปอาบข้างอาบมาท
ไหนกันหนอ. แต่ใคร ๆ ก็ยอมรับว่าน้ำเมา
เหล่านี้ ในที่สุดได้หายไปทางไหน. ในข้อนี้ขอ
ให้ท่านทั้งหลายทุกคน จงได้คิดดูเถิดว่า เมื่อใจ

เราสูงเป็นมนุษย์ คือ มีความสะอาด สว่าง
และสงบอยู่ในใจนั้น น้ำเมาจะค่อยเข้าไปใน
ปากของเราได้หรือไม่. และเมื่อใจของเรา
ต่ำเป็นปลา คือ ใจสกปรก มืดมัว และ
เราร้อน น้ำเมาเข้าไปในคอโดยง่ายดายเพียง
ไร. แต่ในที่สุด ก็จะตอบคำถามได้ด้วยตัวของ
ท่านเองว่า มนุษย์กินเหล้า หรือผกนเหล้ากัน
แน่? เมื่อน้ำเมา คือ สิ่งที่ทำคนให้หมดจาก

ความเป็นมนุษย์ แต่ให้เกิดมีความเป็นผี
ปีศาจจนแทนตนแล้ว ผู้คนจะทำการแก้ไขภาวะ
ความตกต่ำในทางใจของตนเองได้โดยวิธีไร? เมื่อ
แก้ไขของตัวเองก็ไม่ได้แล้ว จะช่วยแก้ไขของ
บ้านเมือง หรือประเทศชาติ ได้อย่างไรต่อไปอีก
ขอให้ลองนึก. เพราะปีศาจแห่งการตามใจตัวเอง
ตัวเดียวกันนั่นเอง ที่ทำให้คำสอนของพระศาสดา

ในข้อนี้เป็นหมั่นไป แม้ในหมู่แห่งคนที่เรียกตัวเอง
ว่า พุทธบริษัทในสมัยนี้ เป็นจำนวนไม่น้อย.

การตามใจตัวเอง เป็นปัสสาวะแห่งการ
ทำลายล้าง ได้ทำลายศีลธรรมของศาสนา ๕
ประการ หมดสิ้นแล้ว ยังทำลายต่อไปถึง
ธรรมะข้ออื่น ๆ ต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งมีแต่
จะทำให้ การหันหลัง ให้ศาสนา ดำเนินต่อไป
ไม่มีที่สิ้นสุดเช่นกัน, เป็นไฟฟ้าดับบังดวงตา
ไม่ให้เห็นสิ่งที่ควรจะเห็น, พรางตาทำให้
เห็นกงจักรเป็นดอกบัว, ทำให้เห็นแต่ช่อง
ทางสำหรับแก้ตัว ในเมื่อตน ต้องการจะ
เยียบย่ำศีลธรรม เพื่อก้าวไปสู่การ
ตามใจตัวเองที่ยิ่ง ๆ ขึ้นไป. ดังที่มีอยู่
ทั่วไป ทุกหนทุกแห่ง แต่ไม่มีใครหยิบขึ้นมา

พิจารณาให้เห็นพิษสงของปีศาจตัวนั้น เช่น การ
 เล่นการพนัน และ การดุด่าการเล่น

เบ็นตน ซึ่งอาตมาจะเปรียบเทียบกับให้ท่านทั้งหลาย
 คิดดู. ท่านนั่งฟังเทศน์อยู่ทีหนึ่ง บางคนอาจรู้สึก

เมื่อยหลังแล้ว เวลากยังไม่ถึงชั่วโมง, แต่ท่านนั่ง

เล่นการพนันก็ทำได้ด้วยความรู้สึกสนุกสนาน ตั้ง

หลาย ๆ ชั่วโมงก็ไม่เคยเบ่นเมื่อยหลัง ท่านนั่งฟัง

เทศน์. บางคนก็ปีศาจดังยิ่งไปกว่านั้น ก็นั่งอยู่กับ

วงไฟได้ถึง ๒๔ ชั่วโมง โดยไม่ต้องลุก. ให้เขา

เอาอาหารมาให้บริโภคที่ตรงนั้น และถ้าทำได้ก็จะ

ถ่ายอุจจาระปัสสาวะที่ตรงนั้นด้วยซ้ำไป ทงนกเพอ

อย่าให้ต้องออกจากวงนั้นเอง. ถ้าตอของนั่งฟังเทศน์

นานถึงเท่านั้น เขาจะบ่นสักเท่าไร ท่านลองหลับ

ตานึกดูเอาเอง และนึกดูต่อไปด้วยว่าการบ่นใน

ลักษณะเช่นนี้ใช้อย่างไหน เป็นการบ่นที่ออกมาจาก

จิตใจที่มีความสูงอย่างมีความเป็นมนุษย์ หรือ
 ออกมาจากจิตใจที่มีความต่ำอย่างมีความเป็นภูต
 ผีบ้างแห่งการตามใจตัวเอง, พุดกันง่าย ๆ ก็คือ
 มนุษย์บน หรือ ผีบนกันแน่. อบายมุขหรือ ประ
 ตุนรกประตุนเปิดกว้างทั่วไปหมดเพราะ
 อะไร. เราปิดประตุนรกประตุนกันไม่สำเร็จ ทั้ง
 ที่ตำรวจเต็มเมือง เพราะอะไร ถ้ามีไข้เพราะ
 อำนาจของผีบ้าง แห่งการตามใจตัวเองที่ทำให้
 ฟังเทศน์ดังขวโม่งเดียวกรุดกเมอยหง ดงน.

อบายมุขขอการดูการเด่นหรือมหรสพต่าง ๆ
 ที่ทำนองเดียวกัน. ถ้าจะต้องไปฟังเทศน์ตามวัด
 หรือที่ใดก็ตาม ก็มีความรู้สึกออกมาจากภายใน
 ว่าไม่มีเวทนา ไม่มีคนอยู่บ้าน. ครั้นถึงที่จะไปดูหนัง
 ทุกคนก็มีเวทนา, ไปกันทั้งพ่อทั้งแม่ทั้งลูก ก็มีคน
 เข้าบ้าน คือถูกกฎเง. ถ้าจะต้องทำงานในหน้าที่

ของคนให้มากเล็กน้อย ถูกรู้สึกเหนื่อยและดูสภาพ
 ทรุดโทรม แต่เห็นราหรือราวใดถึงคหนึ่งก็ต้อง
 ไม่มีความรู้สึกเหนื่อย หรือรู้สึกกังวลสภาพทรุด
 โทรม. ท่านทั้งหลายจงคิดเองเถิดว่า นี่เป็น
 เพราะมันมีอะไรเข้าดัง ถ้าหากมิใช่ปีศาจตัวเดียว
 ก็นั่นอีก กล่าวคือ ปีศาจแห่งการตามใจ
 ตัวเอง ที่สิ่งคนเพื่อให้หันหลังให้

ศาสนา โดยทำให้ดังไปว่าความเป็นมนุษย์ที่
 ถูกต้องมีอยู่ในนั้น, หรือความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง
 ดมย่นต้องเป็นเช่นนั้น, ซึ่งท่านจะเห็นได้ต่อไปอีกว่า
 ถ้าคนในโดกตกอยู่ภายใต้อำนาจของปีศาจตัวนั้น
 ทั้งหมดแล้ว โดกเราจะอยู่ในสภาพเช่นไร. ดังที่
 เรียกว่าอบายมุหรือประตุนรก ก็จะเปิดเผยความ
 หมายเป็นประการใดไป ในเมื่อคนจำนวนมากพา
 กันนิยมเดินเข้าไปสู่ประตูนี้ด้วยชนคามากชน. แล้ว

เราจะพากันแก้ไขภาวะความตกต่ำในทางใจ ซึ่ง
เป็น มุขเหตุอัน สำคัญของ ความตกต่ำ ทั้งหลาย ได้
อย่างไร. เราพากันเดินดงสู่ประตูแห่งอบายมุข
เหล่านี้ ทั้งที่ปากกรอ้งบอกบ่าวแก่กันและกัน ให้
ช่วยกันแก้ไขความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจ ทาง
ศีลธรรม ทางวัฒนธรรม และอื่น ๆ อยู่เป็นคง
เป็นแถว. เหล่านี้เป็นเพราะการถูกกดขี่ของบี
ค้ำจกดขี่ไหน ถ้ามิใช่บีค้ำจของการตามใจตัวเอง
คนเดียวคนเดียว.

ในแง่ของความมัววัฒนธรรมนั้น จะยังเห็น
ได้ง่ายกว่าทางอื่น วัฒนธรรมนั้น คือ ความ
มระเบียบเรียบร้อย อันเป็น ทดตั้งแห่งความ
ผาสุกและน่าเลื่อมใสในการกินอาหาร การ
แต่งกาย การอยู่อาศัย การเจ็บไข้ การ
สมาคม เป็นต้น. แต่แล้วท่านทั้งหลาย ดอง
หยงคิดดูสักแวบหนึ่ง ว่าคนที่ถูกบีค้ำจแห่งการ

ตามใจตัวเอง เข้าถึง นั้น จะสามารถรักษาระเบียบ
 เหล่านั้นให้ถึงขนาด เป็นที่ตรงแห่งความผาสุกและ
 ความน่าเลื่อมใสได้อย่างไรกัน. เมื่อทำตามใจ
 ตัวเองเข้าเสียแล้ว เพียงแต่อากาศรอบนินด
 เดียว ก็เปลี่ยยตัวออกมาสู่ที่ธาระก้านัล;
 เพียงเพื่อความสะดวก ก็เทหังของโสโครก
 ไว้ประดับบริเวณบ้าน หรือที่สาธารณะ;
 เพียงแต่ตามใจพิศตะกละ ก็มีการกินหมม
 มามไว้ระเบียบ ฯลฯ เหล่านั้นขอพิศุจน์พิศด
 แจ้ง ว่า ความมีวัฒนธรรมนั้นอยู่รวม
 กันไม่ได้กับปีศาจแห่ง การ ตามใจตัว
 เอง. ถ้าคนยังมีใจถึงขนาดที่ยังเห็นวัฒนธรรม
 เป็นของมีค่าและจำเป็นอยู่ ก็ต้องระมัดระวังปีศาจ
 อหฺรายนกาจตวน.

ทน เราจะพิจารณากันถึงความยากเข็ญนา

นาประการของโลก เช่นสงครามเป็นต้น ว่ามีมูล
มาจากอะไร. สำหรับปัญหาความยุ่งยากที่พวก
เรากำลังได้รับ และขอรับรองให้ร่วมมือกันทำการ
แก้ไขกันเป็นการใหญ่ในเวลานั้น. ก็กล่าวได้ว่า
เป็นผลอันดี เนื่อง มา จาก การ ที่ โลก มี สงคราม
ยังมีสงครามขนาดใหญ่เพียงไร ก็ยังมีผลอันดี
เป็นความทุกข์ยากขนาดใหญ่ตามชนเพียงนั้น การ
ทำสงครามก็ ความยากเข็ญอย่างอื่น ๆ ก็
แม้จะมีรูปร่างผิดแปลกแตกต่างกันเพียงไร
ย่อมมีมูลเหตุอย่างเดียวกันทั้งนั้น กล่าวคือ
การที่คนในโลก เป็น มนุษย์กัน น้อยลงทุกที
หรือไม่เป็นกันเสียเลยนั่นเอง; เป็นกันแต่
เพียงคน คือ มีใจต่ำอยู่ในระดับเบนราบ
ไม่มีความสูงเป็นความสะอาด สว่าง และสงบ
เพราะอำนาจการตามใจตัวเองที่กล่าวแล้ว คนใน
โลกยังตามใจตัวเองยิ่งขึ้นเพียงไร ก็ยิ่งทำโลก

ให้ประสพกับสงครามเวียงชน ถียงชน แตะขนาด
 รุนแรงยิ่งชนเพียงนั้น. ขอนเป็นเพราะเหตุใด
 อาตมาขอร้องให้เราทั้งหลายจงได้พิจารณากันค
 ให้ละเอียดละออเป็นพิเศษ

การตามใจตัวเอง เป็นสิ่งที่นำ
 ไปสู่สงครามอย่างที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้
 นั้น เป็นเพราะการตามใจตัวเองเป็น
 สิ่งที่ไม่มีความสิ้นสุด. ยิ่งตามใจตัวเอง
 ให้มากขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งออกห่างไปจากความรู้ดี
 อมรู้ดีพอ มากขึ้นเท่านั้น. แม้ชาวโลกจะพากัน
 ถอดหักตามใจตัวเองแล้วพยายามกันให้มากเพียง
 ไร ก็ไม่มีวันหรือเวลาที่จะได้ประสพความสำเร็จ
 ในเรื่องนี้ เพราะกิเลสตัณหา ย่อมมีปรกติ วิ่งออก
 หนีต่าง ๆ ที่ประติษฐานของตนของความอยากของ
 ตน อย่างไม่มีเวลาที่จะได้ทนกันได้เลย. ไฟไม่

เคยอ้อมพอด้วยเชอเพลิงฉันใด การตามใจตัวเอง
 ก็ไม่มัน อ้อม พอด้วย ดัง ที่ ช่วย กัน ประดิษฐ์
 ชนบำรุงบำเรอตัวเองฉันนั้น. เรายังเอาเชอ
 เพลิงไหม้เข้าไปในไฟอย่างประชิดแตกดับ เพื่อ
 ใหม่นอมน้ำมันพอกกันเด็ดท มั่นกดับกลายเป็นไฟ
 กองใหญ่ ชนกว่าเดิมมีความร้อนดังยังชนกว่าเดิม
 ดำารรถทำการเผาผลาญให้เชอ เพลิง เหล่านนั้นดับ
 ไปเร็วกว่าเดิม. แม้เราจะประชิดด้วยเชอ
 เพลิง ให้เป็นไฟที่พุ่งสูงถึงพรหมโลก มัน
 ก็ยังเป็นไฟที่ต้องการ เชอเพลิง เพิ่ม มากชน
 อีก อยู่ นั่นเอง. ชอนฉันใด การตามใจตัว
 เองของคนในโลก แม้จะพยายาม
 ตามกันสักเท่าใด ๆ ก็ยังมีแต่จะทำให้
 ยิ่งอยากตามใจตัวมาก ยิ่ง ขึ้น ไป กว่า
 นั้น อยู่ เพียงนั้น. ครนบังคับการตามใจตัว

ไว้ไม่ได้ ก็ต้องตกเป็นทาสของอารมณ์ ก้มหน้า
แสวงหาดั่งมาต้นของความอยากของตน ด้วย ความ
สมัครใจ. ยิ่งสนองมากเข้าเท่าใด ก็ยิ่งทำให้ตก
เป็นทาสของอารมณ์มากเข้าเท่านั้น จนกระทั่งหา
ดั่งมาต้นของความอยากของตนโดยทางที่ชอบธรรม
ไม่ทันแก่ความต้องการ ในที่สุดก็ต้องหาทาง
แสวงโดยไม่คำนึงถึงความผิดถูกชั่วดี ซึ่งอนัน
เอง เป็นทางมาแห่งการแข่งขันแย่งชิงกัน จน
เกิดการเบียดเบียนกัน ซึ่งเราเรียกกันว่า สงคราม
ในเมื่อการเบียดเบียนนั้นขยาย ตัวออกไปเป็น งาน
ของส่วนรวม คือประเทศชาติ.

ในสมัยที่คนในโลกรอคอยกันว่าเจริญด้วยการ
ศึกษานี้ มิได้หมายความว่าคนจะด้ามารถหยุด
การตามใจตัวเอง. โดยที่ด้ามารถประดิษฐ์สร้าง
ต่าง ๆ ขนส่งสนองความอยากของตนจนรู้สึกว่ามัน
ว่าพอ. ตรงกันข้าม, ยิ่งมีการศึกษามากก็ยิ่งรู้

จักอยากให้เป็นดก ๆ วิตถารออกไป, ยิ่งประดิษฐ์
อะไรมากมายของความอยากอย่างแปลก ๆ ความ
อยากก็ยิ่งเด่นออกหน้าดังที่สร้างชนชั้นของ. แม่
ว่าในสมัยวิทยาศาสตร์ ที่คนสามารถสร้าง
สิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาเรื่อยๆ กัน และ กัน จนดูคล้าย
ของทิพย์เข้าไป ความอยากใหม่ ๆ ในการ
ที่จะตามใจตัวเองก็ยิ่งทวีขึ้นตามส่วน. การ
ศึกษาอันกว้างขวางของคนในโลก แห่งสมัย
นี้ จึงเลยกลายเป็นเพียง เครื่องมือ
สำหรับสร้างสรรค์เหยื่อสำหรับ บวง
สรวงปีศาจแห่งการตามใจตัวเองไป
จนหมดสิ้น ซึ่งมีแต่จะทำตัวให้ตกเป็น
ทาสแห่งอารมณ์มากยิ่งขึ้นกว่าเดิมอย่างน่า
สมเพช. มติมหาชนโลกเอาแต่

จะให้ทุกคนได้มี ความ สันนุก
 สันนาคเอดอรอย ทาง เนอ
 หนึ่งมากขบไป ไม่มีขีดลุด
 ภายใต้นาม คัพท อันไพเราะ
 ว่าการอยุดกนด. การศึกษาค้นคว้าก็
 ต้องหมั่นเข้มแข็งความมุ่งหมายมุ่ง ไป ทาง
 น. นักการเมืองก็ตาม นักเศรษฐกิจก็ตาม นัก
 การทหารก็ตาม ด่วนแต่หมั่นหาทางเพื่อให้สำเร็จ
 ตามความประสงค์ค่อน. จึงได้ใช้อุบายทางเศรษฐ
 กิจการเมืองและการทหารนั่นเอง สำหรับกวาด
 ดอมเอาประโยชน์ของผู้อื่นมาเป็นของตน ทั้งทาง
 ตรงและทางอ้อม, ทั้งค่อนหน้าและค่อนหลัง. เมื่อฝ่าย
 หนึ่งรุกรานและค่อนทานหรือบ่อนกนก็ตาม ดังที่เรียก

ว่า สงคราม ก็เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้. ยิ่งมีการ
 ศึกษาค้นคว้ามากเพียงใด ก็ยิ่งสามารถยับยั้งภัยพิบัติ
 ภัยอันใหญ่หลวงนั้นได้. เมื่อต่างฝ่ายต่างเร่งมือต่งหน้าศึกษา
 ค้นคว้ายิ่งขึ้นไป เครื่องมือในการทำสงคราม ทั้ง
 ชนิดคร่อน และ เชนก็มีประสิทธิภาพมากพอที่จะต่าง
 ผลิตกันให้รวดเร็ว และ มีผลดีที่อันดีบั่นเหนี่ยวไป
 อย่างกว้างขวางและเนิ่นนานยิ่งขึ้น. เพราะ
 ฉะนั้น การศึกษาซึ่งควรจะเป็นเครื่องมือสร้าง
 สันติภาพ ก็มากลายเป็นเครื่องมือของปศาจ
 แห่งการตามใจตัวเอง สุมเผาสัตว์โลกให้
 รุมร้อนไปทุกหัวระแหง. แม้แต่ไม่เกี่ยวข้องกับ
 สงคราม ก็ยังต้องพลอยลำบากเข็ญเนื่อง
 มาจากภัยสงคราม ดังที่ทางสหประชาชาติพอจะมอง
 เห็นได้อยู่เองแล้ว. เราอาจกล่าวได้ว่า ความ

เดือดร้อนเกิดขึ้นที่ไหน เราจะค้นพบ
 ปัสสาวะแห่งการตามใจตัวเอง ช้อนตัว
 อยู่ภายใต้ในที่นั่งเสมอไป. รวมความ

ดังนี้ ๆ ว่า เมื่อปัสสาวะแห่งการตามใจตัวเอง
 ยังสึงใจคนในโลกอยู่เพียงใดแล้ว การ

ศึกษาก็ตาม การค้นคว้าก็ตาม การปฏิบัติ
 งานไปตามหลักแห่งการศึกษา ค้นคว้า นั้น ๆ
 ก็ตาม ย่อมกลายเป็นเครื่องทำโลกให้ลุก
 เป็นไฟ อย่างไม่มีวันจะดับได้ อย่างผิด

ตรงกันข้ามจากวัตถุที่ประสงค์ ของการศึกษา
 ที่เราเคยพากันหวังว่าจะเป็น เครื่อง นำมาซึ่ง
 สันติภาพอันถาวร. ทั้งหมดนี้เป็นเพราะอะไร

ถ้ามิใช่เพราะอำนาจบีบคั้นแห่งการตามใจตัวเองที่
 ทำคนให้หันหลัง ให้ดำด่นา ของตน ๆ ยิง ชน ดัง ที่

กล่าวมาแล้ว. ความเจริญก้าวหน้าใน

ทางตามใจตัวเอง เพื่อให้ได้มาซึ่ง
ความสุขทางเนื้อ ทางหนัง อย่างไม่มี
การอึดการพอนั้นเองเป็นมูลเหตุอันแท้
จริงของสงคราม ทั้งในอดีต

ปัจจุบัน และอนาคต. แม้ว่าจะ

ได้อวดอ้างว่า ดำารรถจัดให้ถูกต้องแนบเนียน
ฉาดเฉดยวเพียงไร การเห็นแก่ความสุขทางเนื้อ
หนัง ยังคงเป็นบ่อเกิดของความยากเข็ญในโลก
อย่างเรณดบดกซึ่งแนบเนียนเพียงนนอยุนนเอง.

เมื่อโลกเรากดกดเข้ามาในหัดมนถเพียงน
แล้ว เราพากันดอดด่ายตาหาดูทางดำหรับแก้ไข.
แต่ในที่สุด ผลก็ยังจะคงเป็นความดัมเหดวอย่าง
เดยวกันอก ในเมื่อผู้ทำการแก้ไขยังดัมครทจะ
บูชาบิศาจแห่งการตามใจตัวเองอยู่รำไป. โรค

ร้าย เกิดขึ้นจากการตามใจตัวเอง แล้วยัง
 จะขันไชยาแก่ คอการตามใจตัวเองอีก มัน
 ก็เหมือนกับเอา น้ำโคลน มา ล้างมือ ที่เปื้อน
 โคลนอีกนั่นเอง. รวมความว่า การที่ความ
 ยากเข็ญเกิดขึ้นในโลกและทวียิ่งขึ้น
 ไปตาม ส่วนแห่งความเจริญของการ
 ศึกษาก็ตาม และการที่เราพากันแก้ไข
 สิ่งร้ายเหล่านั้น ให้กลายเป็นดีไม่ได้ก็ตาม
 ทั้งหมดนี้ เป็นเพราะอำนาจของผีตัว
 เดียวกัน คือผีแห่งการตามใจตัวเอง
 ดึงดูดแล้ว. ฉะนั้น เราจึงมาช่วยกันกำจัดศัตรู
 อันร้ายกาจของโดกตวนกันเถิด. อาตมาได้เคยขอ
 ถึงการตามใจตัวเองมานับด้วยสิบ ๆ ครั้ง เช่นนี้ ก็
 เนื่องมาจากมโนมีความสำคัญ ในการก่อทุกข์เข็ญ

ชนในโลก ทั้งโดยส่วนบุคคลและส่วนรวมจริง ๆ.

ในการที่จะกำจัดศัตรูอัน
 ร้ายกาจของโลกตัวนี้ เรา
 ต้องใช้อาวุธที่เป็น ของ ตรง
 กันข้าม กล่าวคือการบังคับ
 ตัวเอง. เราต้องเลิกตามใจ
 ตัวเอง แล้วหันไปตามใจ
 พระคำสดาของตน ๆ. และ
 การตามใจคำสดาของตน ๆ
 ก็คือ การปฏิบัติตามคำสอน

ใน พระ ล้ำ ล น้า อย่าง เกร่ง
 ครัด. ล้ำ ล น้าทุกล้ำ ล น้าตรง
 กันหมด คอ บงคบบตัวเอง
 เมื่อเป็นเช่นนั้น การตามใจ
 ตัวเอง ก็สูญหายไปจากโลก
 และผรายตัวที่ล้า คณุนนก็จะ
 ไม่เยยมกรายมาอีก. ในการ
 บงคบบตัวเอง จะเป็นที่งการ
 แกไขความทุกข์ ทมอยู่แล้ว
 ให้หมดไปและบ้องกันความ

ทุกข์ใหม่ไม่ให้เกิดขึ้น. ฉะนั้น
เราจึงตงอกตั้งใจใน
การที่จะอาศัยหลักแห่งพระ
ศาสนา เพื่อบำบัดความ
แองกันจนทุกคนเกิด.

สำหรับท่านทั้งหลาย ที่เป็นพุทธบริษัท และ
โดยเฉพาะเป็นฆราวาสด้วยนั้น อาตมาขอบอกว่า
เป็นโชคดีที่สุด ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประทาน
ธรรมะ สำหรับฆราวาสไว้โดยเฉพาะ เพื่อบำ
บัดความทุกข์ทุกอย่าง ที่จะเกิดขึ้นแก่ฆราวาส
ทั้งหลายโดยสิ้นเชิง. ธรรมะ ที่กล่าวนี้ มีชื่อว่า
ฆราวาสธรรม คือ ธรรมสำหรับฆราวาส
โดยตรง. ในการที่เราจะแก้ปัญหาล้วนๆ ล้วน

ครอบครัว ปัญหาของบ้านเมือง ของประเทศ
 ชาติ หรือของโดกทั้งต้นก็ตาม ธรรมะ หมดคน
 ย่อมมีอำนาจเพียงพอที่จะใช้ได้ในทุกกรณี. แม้
 ที่สุดแต่ท่านจะเลิกเหล้า เลิกบุหรี่ เลิกตาม
 ใจตัวเองในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ท่านก็ต้องใช้
 ธรรมะหมดคน ซึ่งเป็น แก้วสารพัดนึก

สำหรับฆราวาส. เราจะบังคับตัวเองให้ละ
 เว้นอะไร หรือให้แก้ไขอะไรสำเร็จไม่ได้ ถ้า
 ปราศจากธรรมะหมดคน เรียกว่า ฆราวาสธรรม
 น ซึ่งมออยู่ & ขอดวยกัน.

ข้อแรกคือ ความจริงใจ หรือเรียกโดย
 ภาษาบาลีว่า สัจจะ. ความจริงใจนี้หมายถึง
 ความซื่อตรงไม่คดโกงต่อบุคคล ต่อเวदा ต่อ
 หน้าที่การงาน ต่อคำพูดของตัวเอง หรือถ้าสรุป
 ความให้สัตย์ที่สุดแล้ว ก็คือ ซื่อตรงต่อตัวเอง ซึ่ง
 หมายถึงเกียรติยศแห่งความเป็น มนุษย์ของ ตนนั้น

เอง. เมื่อเราเรียกตัวเราว่า มนุษย์ เราก็คงซอตรงต่อความหมายของคำว่า มนุษย์ และเป็นมนุษย์ให้ได้อย่างถูกต้องตามความหมาย คือก้มใจลง เพราะใจสะอาด สว่างและสงบดังทกดาวมาแถวทางตน. เมื่อเราซอตรงต่อตัวเอง หรือความเป็นมนุษย์ของเราได้แล้ว ไม่ต้องสงสัย ไม่ต้องกลัว เราย่อมซอตรงต่อบุคคล ต่อหน้าที่การงาน ต่อเวทนา ต่อคำพูด และต่ออะไรได้ทุกอย่าง. เพราะฉะนั้น ขอให้เราทุกคนจงภาวนาตั้งจิตอธิษฐานในการที่จะเป็นมนุษย์ให้ได้จริง ๆ ไม่เป็นแต่เพียงคน ดังทกดาวมาแถว.

ท่านอาจจะแย้งว่า การที่ใคร ๆ จะมีความจริงใจ หรือความซอตรงต่อตัวเองนี้ มิใช่เป็นของง่าย. มิใช่จะมีได้ง่าย ๆ อย่างปากพูดเช่นนั้น อาตมาขอรับว่าเป็นความจริงเช่นนั้น. แต่ที่เราไม่ต้องตกใจ เมื่อใครต้องการจะมีดีจริง ๆ ให้ได้จริง ๆ ไม่เพียงแต่ปากว่าหรือตั้งใจอยู่แต่ในใจ

แล้ว ก็มทางที่จะทำได้สำเร็จ คือนิกรรมะข้อที่
ต้องต่อไป ซึ่งเรียกว่า “การบีบบังคับใจ”

หรือเป็นภาษาดูว่า ทัมะ. สำหรับการบีบบังคับ
ใจนี้ พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้อย่างไพเราะน่า
ฟังที่สุดว่า ท่านทั้งหลาย จงบีบบังคับใจของ
ท่านให้อยู่ในอำนาจของท่าน เหมือนความ
ข้างทณฺดาต สามารถบังคับข้างทตกนํมํ
ฉะนํ. ” คำที่เราจะต้องสนใจให้ดี ๆ นั้นมีอยู่คำ
หนึ่ง ซึ่งท่านจะต้องสนใจจริง ๆ คือ พระพุทธเจ้า
ท่านได้ตรัสว่า หมอข้างทณฺดาต, มิได้ตรัสว่าหมอ
ข้างเฉย ๆ หรือหมอข้างทงฺเฆดา. เพราะถ้า
เป็นหมอข้างธรรมดา หรือหมอข้างทงฺเฆดาแล้ว
ก็รังแต่จะถูกข้างดัดดีให้ตกตงมา แตะเหยียบ
หรือทำอันตรายให้เบนไปเท่านั้น หากสามารถ
บังคับข้างทตกนํมํให้อยู่ในอำนาจได้ไม่. ก็ใจของ
คนเราทมิบค้ำจแห่งการตามใจตัวเองเพื่อความสุข

วิถีแห่งการบรรเทาทุกข์

๕๕

ทางเหนือทางหนึ่งเขาดังอยู่นั้น มันเบียดงัดทุกดบ
 กอดอกแตะครายยิ่งกว่า ช่างทศก นามัน เป็น ไหน ๆ
 แล้วเราจะเบียดหมอนข้างที่ โง่เขลา บังคับมันได้
 อย่างไร ขอให้ท่านทั้งหลายดองคิดดู. ในการบีบ
 บังคับใจให้อยู่ในอำนาจเพื่อรักษาดีจะ เอาไว้ให้
 ไค่นั่น เราต้องอาศัยการทำคนให้เป็นเหมือนหมอน
 ข้างที่ฉลาด ด้ามารตรูทนต์เดหัดยมของช่างทุก
 ประการ กยอมมืทางที่จะบีบบังคับได้สำเร็จ
 มารยาหรือเดหัดยมของใจที่คอยแต่จะเถดเถดมื
 อยู่อย่างไรในใจของเรา เราก็อจจะรู้ แต่ดู
 เหมือนเราไม่สั้มกร ที่จะ เป็น หมอน ข้างที่ ฉลาด นน
 มากกว่า โดยหาทางแก้ตัวต่าง ๆ นานา จนได้
 เป็นหมอนข้างที่เหวี่ยงเหวี่ยงไม่ได้เรื่อง.

ดังที่เราจะต้อง รับผิดชอบ เป็น อนันตบ ทด้ามนน
 กคือขอทว่า เมื่อมีการบีบบังคับใจแล้วกยอมจะ
 ต้องเกิดการเจ็บปวดทรมาน. เพราะฉะนั้น

เราจำเป็นต้องมีธรรมะข้อที่ตามต่อไป ซึ่งเรียก
 ว่า “**ความอดกลั้น**” หรือเรียกเป็นภาษา
 บาลีว่า **ขันติ**. ขันติ น หมายถึงความอดทนได้
 รอได้ คอยได้ จนกว่าจะประสพความสำเร็จ. ขอ
 ให้คิดดูเถิดว่า แม้ในกรณีที่ทำชั่ว ทำเลว
 ก็ยังต้องอาศัยความอดกลั้นอดทนรอได้คอย
 ได้เหมือนกัน แล้วเหตุใดในกรณีที่เป็น
 การทำความดี ซึ่งยากไปกว่าการทำความชั่ว
 นั้น จะไม่ต้องมี^๕ความอดกลั้นอดทนกันเล่า.
 โจษโหมยที่พยายามทำการปล้นสดมภ์หรือคดโกง
 ของเขา เขาก็ยังต้องอดทนต่อลมฝนยุงเห็บ
 เหนื่อยในเวลาดำคณคณคน บางทีก็จนแฉ้วจนเตา
 เดือนแฉ้วเดือนเตา จนกว่าจะทำโจรกรรมราย
 หน^๕ๆ ได้สำเร็จ ซึ่งเป็นการอดกลั้นอดทนรอได้
 คอยได้^๕อยู่ไม่น้อย แม้ในกรณีที่ทำชั่ว. แล้ว

ทำไมมนุษย์ที่จะทำการบีบบังคับใจเพื่อใช้ความ
ทุกข์ยากในโลก ซึ่งนับว่าเป็นความทุกข์ใหญ่
หลวงนั้น จะไม่ต้องพยายามทำการอดกตณอดทน
รอได้คอยได้ด้วยเล่า. มันเนื่องมาจาก

ความปราศจากการอดกลั้น อดทน
รอได้ คอยได้ เอง ที่เราพากันไม่สา
มารณกำจัดสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา (เช่น
คอร์ปชั่นต่าง ๆ) ให้สำเร็จลงไปได้.

ฉะนั้นในกรณีที่เราจะเป็นผู้บีบบังคับใจได้สำเร็จ
เราจะต้องอดกตณอดทน แม้จะต้องทนจนเดือด
นัยตาไหล เราก็ยอมทนจนกว่าจะประสพผล
สำเร็จ. เราจะอดกตณ อดทนทุกขเวทนาที่เกิดขึ้น

เพราะโรคร้ายไข้เจ็บ, เราจะอดทนอดดิ้นฟ้า
อากาศ ความเหนื่อยยากลำบากหรืออุปสรรค
อื่น ๆ อันเกิดขึ้นในขณะที่เราประกอบกิจการงานอื่น

เป็นหน้าที่ของเรา, เราจะอดทนต่อคำนั้นที่ว่า
 ร้ายปรมาตมคุณของคนจำพวกหนึ่ง ซึ่งจำเป็น
 จะต้องมียุในโลกนี้ด้วยเหมือนกัน. เมื่อเราอด
 ทนได้ทุกประการดังนี้แล้ว ภาระที่อดทนต่อ
 ความขบถของอารมณ์ ซึ่งเป็นเหยื่อของบีบคั้น
 แห่งการตามใจตัวเองได้ทุกอย่าง อย่าง เราก็คงเป็นผู้ที่
 บังคับใจได้สำเร็จ มีความจริงใจในการ
 เป็นมนุษย์ ที่ถูกต้องได้สำเร็จตามความ
 ประสงค์.

แต่เพื่อให้ต้องอดทนมากเกินไป จนถึง
 กับทนไม่ไหว พระพุทธเจ้าท่านยังได้ทรงประทาน
 ธรรมะสำหรับบรรเทาข้อขัดใจให้อีก เรียกว่า
 “การระบายสิ่งชั่วร้ายออกจากใจอยู่
 เสมอ.” หรือเรียกเป็นภาษาบาลีว่า จาคะ.
 การระบายสิ่งที่ไม่ควรจะอยู่ในใจให้ออกไป

เสียจากใจอยู่เสมอ ๆ นั้น เป็นการช่วยให้
มีสัจจะได้โดยง่าย ช่วยให้การบับบังคับ
ใจได้สำเร็จโดยง่าย และช่วยให้ไม่มีอะไรที่
ต้องทนจนมากเกินไป เพราะฉะนั้นจึงเป็น
ข้อสุดท้าย หรือข้อสำคัญที่เราจะต้องตั้งใจ
ทำกันจริง ๆ โดยไม่มีระยะว่างเว้น.

เราจะ ต้อง พยายาม เหมือนคน ไข่มุขักผ้า จนผ้า
ขาวสะอาด. ไข่มุขักใจ ก็คือขนบธรรมเนียมประ
เพณีที่ดีงาม คัดลอกกันไปถึงข้อวัตรปฏิบัติตาม
ทางแห่งดำเนินการลดมนตภาวนา การควบคุม
กาย วาจาจิต การนึกถึงใดกหน้า นึกถึง
ความตาย นึกถึงบุญกุศล นึกถึงบรรพบุรุษ นึก
ถึงเกียรติ ของความ เป็นมนุษย์ อนตูกตอง ของเรา
เอง ฯลฯ เหล่านี้ ถ้วนแต่เป็นไข่มุขักใจ เพื่อ
ชักเอาสิ่งที่ไม่ควรจะมีอยู่ในใจ ออกเสียจากใจ
ไคทงนน. เราทั้งหลายจงพยายามทำการบริจา

สิ่งที่ไม่ควรจะมีอยู่ในใจ ให้หมดไปจากใจ จน
 มีใจ สะอาด สว่าง และสงบเย็น ดังทกตำรา
 แดวข้างต้นเถิด สิ่งร้ายก็จะถูกแก้ไขให้กลายเป็นดี
 และไม่มีสิ่งร้ายใหม่ๆ ที่จะเกิดขึ้นอีกต่อไป.
 ปัญหาต่าง ๆ ก็จะหมดสิ้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหา
 ส่วนตัว ส่วนครอบครัว ส่วนบ้านเมือง ส่วน
 ประเทศชาติ หรือของโลกทั้งต้นโดยส่วนรวม.

ด้วยการที่ เพียงแต่ พยายาม ทำการ บำเพ็ญ
 ฆราวาสธรรม ๔ ประการ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ
 และจาคะ ให้ครบถ้วนบริบูรณ์เท่านั้น จะเป็นการ
 ประพฤติธรรมะ หมดทั้งพระไตรปิฎกอย่างครบ
 ถ้วนทีเดียว เพราะ พระไตรปิฎกมีใจความสำ
 คัญเพียงอย่างเดียว กล่าวคือการบังคับตัว
 เอง ซึ่งเราสามารถทำได้เป็นผลสำเร็จ
 เพราะมี ความจริงใจ, การบังคับบังคับใจ,
 ความอดกลั้นอดทนรอได้ คอยได้, และ

การพยายาม ระบายสิ่งที่ ไม่ควรจะมีอยู่ในใจ
 ออกเสียจากใจอยู่เสมอ. เมื่อเป็นคนบังคับตัว
 เองได้สำเร็จดังนั้นแล้ว ขวาวาดฝันยังมีอะไร
 เหลืออยู่เป็นปัญหาที่ยากทั้งแก่ตน และแก่ผู้อื่นอีก
 ค่อยไปเล่า. เขาเป็นผู้ชนะทุกอย่างทุกประการ
 ชนะทั้งในโดกนั และชนะทั้งในโดกหน้า ไม่มี
 อะไรเหลืออยู่เป็นข้อบกพร่องแม้แต่น้อย เพราะ
 อาศัยธรรมะที่เรียกว่า ขวาวาดธรรม & ประการนี้.
 เพราะเหตุนี้เอง พระพุทธเจ้าท่านจึงทรงทำของ
 ท่านไว้ว่า “ไม่เชื่อก็จงลองไป
 ถ้ามลัทธิพราหมณ์ พวกอื่น
 เป็นอนมามากดเถิดว่า ยังมี
 ธรรมะเหล่านี้เหลืออีกเล่า ที่

เหมาะสำหรับฆราวาส ยิ่งไป
กว่าธรรมะดีประการ คือ
ลัจจะหมะ ขนัต และจาคะ,

ตั้งขนาดที่ทักใจ เป็นหัวข้อ ข้างต้นแห่ง เทศนา.
ขอให้ท่านทั้งหลายทุกคนที่เป็นฆราวาส จงได้ตั้ง
ใจ ในธรรมะเป็นเหมือน แก้วสารพัดนึก
ของฆราวาส ที่พระองค์ทรงประทานไว้เป็น
ของขวัญอันประเสริฐสุดดวงนี้ ด้วยความไม่ประ
มาทอย่างยิ่งเถิด. ท่านจะสามารถแก้ปัญหาที่ยาก
ทุก ๆ ชนิดที่เข้ามาเผชิญหน้าท่าน ให้ดูดองไปได้
ทุกอย่างจริง ๆ.

สำหรับผู้ประพฤติธรรมนั้น แม้จะประ
พฤติเพื่อประโยชน์สุขของตนเป็นเบื้องหน้า
ก็ตาม แต่ในที่สุดผลได้นั้นจะแผ่ซ่านไป

ทั่วโลก ทำให้กลายเป็นผู้ประพฤติประโยชน์
แก่โลกไปโดยไม่รู้ตัว. ทั้งนี้เพราะว่า
โลกทั้งโลกนี้ เปรียบเหมือนเรือลำเดียว.
ทุกคนที่อยู่ในโลก ที่ยังมีจิตใจเป็นอย่าง
วิสัยโลก ย่อมได้รับผลอันเป็นขตากรรม
ของโลกร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นทางร้าย หรือ
ทางดี. เมื่อใดกันเราร้อน พดใดกก็พดอยเรา
ร้อนกันไปหมด ไม่มากก็น้อย เพราะอยู่รวมใน
เรือโลกลำเดียวกัน ไม่ได้ออกว่าจะเป็นคนคิด
ที่เป็นต้นเหตุทำโลกให้เดือดร้อน หรือบุคคลที่อยู่
เฉย ๆ หรือบุคคลที่กำดงบ้าเพญประโยชน์อันเป็น
ผลดีแก่โลกอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่. เปรียบเหมือน
เมื่อใครคนหนึ่งทิ้งไปด้วยกันในเรือลำเดียวกันเกิด
อาตวาคชนมาทำให้เรือถ้านั้นจมลงไป หรือเอียง
คววบวบ ก็ย่อมทำให้ทุกคนต้องจมน้ำ หรือเวียน

ศรัทธาอันใหญ่โตยิ่งนัก ไม่ยากเย็นว่าใครเป็นศรัทธา
 หรือนั่งอยู่เฉยๆ หรือถึงกับพยายามถ่วงเบี่ยงกันเอา
 ไหว้ไม่ให้เรือเอียง. โดกนกกอนน น คอ มัดกษณะ
 เป็นเรือลำเดียว ที่คนทุกคนในเรือโดกด้านจะต้อง
 รับศรัทธากรรมร่วมกัน. ในเมื่อใครคนหนึ่งเกิด
 อาตมะวาตทำชั่วในเรือด้าน. ในทางฝ่ายตรงข้าม
 คือการทำความดีก็เป็นอย่างเดียวกัน. เมื่อใคร
 คนใดคนหนึ่งพยุเรือเอาไวได้ไม่ให้คว่ำลงไป. ทุก
 คนที่นั่งอยู่ในเรือก็รอดจากการเปียกน้ำ หรือการ
 เวียนศีรษะเพราะเรือโคลง. ไม่ว่าเขาจะเป็นพวกที่
 เข้ายาเรือให้จม หรือเป็นพวกที่นั่งอยู่เฉยๆ หรือเป็น
 พวกที่พยายามช่วยพยุเรือไว้. ฉะนั้น ผู้ที่ประ
 พุติธรรมในโลกนี้ ย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้
 ผู้ประพุติ ประโยชน์แก่โลกโดยส่วน
 รวมอยู่เสมอไป. ธรรมะยังมีผู้ประพุติ

อยู่ในโลก แม้แต่เพียงคนเดียว อยู่เพียง
 ใด โลกก็ยังเชื่อว่า มีธรรมเป็นร่มโพธิ์ไทร
 ค้ำครองโลกไม่ให้ล้มจมอยู่เพียงนั้น. เรา
 ไม่ต้องวิตกว่า คนส่วนมาก เขาไม่ประพฤติ ธรรมะ
 กัน เพราะว่าธรรมนั้นหมกมุ่นอยู่. พระพุทธเจ้า
 ท่านตรัสว่า อุปปาปี สนฺตา พหุเก จินนติ
 ซึ่งมีใจความว่า คนดีแม้มีน้อย ก็สามารถ
 เอาชนะ คนไม่ดี แม้มีจำนวน มากได้.

ทั้งนี้ เพราะว่า ธรรมะเป็นสิ่งที่หมกมุ่นอยู่ ธรรม
 เป็นสิ่งไม่มีกำลังอันแท้จริง. เพียงแต่พวกพุทธ
 บริษัทเรา ซึ่งมีอยู่ในโลกนี้ในเวदानกหตายตีบ
 ด้านคน พวกนี้ประพฤติธรรมะเท่านั้น ก็จะดำรง
 เป็นดุกคัมภวเรอโลกด้านเอาไว้ ไม่ให้ล้มจม,
 หรือให้ แค้นไปสู่ความล้มจมซ้ำเขา เป็นอย่างน้อย.

เรือโลกยังไม่ล่มจม หรือล่มจมช้าออกไปเพียงใด
 นั้นย่อมเป็นผลแห่งการประพฤติกกรรมของพวกพุทธ
 บริษัท ผู้มีความกรุณาต่อพลโลกทั้งมวลอยู่เพียง
 นั้น. เรา จงพากันประพฤติกกรรมะเถิด แม่
 แต่เพียงคนเดียวก็ยังได้ชื่อว่า เป็นลูกคัมภีร์
 ถ่วงโลกให้ล่มจมช้าเข้า ยูนั่นเอง. ส่วน
 ผลที่เราได้รบเป็นพิเคษนั้น ก็
 คือความปรกตีสลบอยู่ได้ ไม่
 ว่าโลกจะหมุนไปสู่ภาวะเช่น
 ไฉน ถ้าหากเราพากันประพฤต
 ิกรรมะของพระองค์ให้มั่นคง
 ขนสูงส่งได้จริง จนสามารถ

ปล่อยวาง ความยึดถือในสิ่ง

ทั้งปวง. สรุปความว่า ธรรมะอย่างเดียว

เท่านั้นที่ช่วยได้ ไม่ว่าในกรณีป้องกัน หรือ

กรณีแก้ไข, และไม่ว่าในกรณีที่คนทั้ง

โลกพากันประพฤติธรรมะกันทั้งหมด หรือ

ในกรณีที่มีเหลือประพฤติธรรมอยู่แต่เราผู้

เดียวเท่านั้น. การประพฤติธรรมะ จึง

เป็นการถูกโดยประการทั้งปวง ไม่มี

ทางผิดเลย. ขออย่าคิดว่า ฆราวาสเพียงแต่

ประพฤติฆราวาสธรรม ๔ ประการให้ได้จริงๆ

เท่านั้น จะเป็นกาประพฤติธรรมะครบถ้วน

หมดทั้งพระไตรปิฎก. จึงไม่เป็นการยากเลย

ในการที่ฆราวาสคนใดคนหนึ่งประสงค์จะประพฤติ

ธรรมให้ เป็นประโยชน์สุขแก่ โลกโดย ส่วนรวม.

อาตมา จึงขออวยพรท่านทั้งหลาย ให้หันหน้าเข้าพบ
ธรรมะ และใช้ธรรมะนั้นเป็นเครื่องปลดปล่อย
ความทุกข์ยากโดยประการทั้งปวง.

ในทันทีก่อนแต่จะจบธรรมเทศนานี้ อาตมา
ใคร่จะขอร้องให้เราทุกคนทำความสนใจใน คำ
ว่า “**ข้าราชการ**”. ทั้งอาตมาเองและท่าน
ทั้งหลาย ทั้งฆราวาสและบรรพชิต ความเกี่ยวข้องอย่างดำ
คัญกับคำ ๆ นี้, และทั้งธรรมเทศนาในวาระนี้เป็น
ธรรมเทศนาชนิดที่เรียกว่าอบรมข้าราชการ เรา
จึงควรสนใจในคำว่า **ข้าราชการ** กันเป็นพิเศษ.

ท่านบางคน อาจจะกำลังนึกหัวเราะเยาะ
อาตมาอยู่ในใจ ว่า จะเอามาอะไรมาขาย
ลวง? เพราะท่านอยู่ในฐานะที่เป็นข้าราชการ
อย่างชัดแจ้ง และบำเพ็ญหน้าที่ของข้าราชการ
อย่างเต็มที่อยู่แต่เป็นประจำทุกวัน. ความจริงก็เป็น

ดังนั้น แต่ว่าอาตมาอยากจะระบุดมคติของคำว่า
 ชำราชากรให้ชัดเจน และเป็นอย่างพุทธบริษัทแท้
 คำว่าชำนราชากรคำนี้ทำอย่างไรได้. ก็ต้องแปลว่า
 “ผู้ทำงานของพระราชา” อย่างที่ใคร
 จะเถียงไม่ชน. แต่ครั้นมาถึงคำว่าราชา คืออะไร
 ท่านคงจะมีความคิดเห็นแตกต่างกัน และบางคน
 อาจกำลังงงอยู่ก็เป็นได้. แต่เมื่อเป็นโศกคติ
 ทมพุทธภาษิตอธิบายคำ ๆ นี้ไว้อย่างชัดเจน ใน
 ภาดอคคกญญสูตร ทมนี้กาย ๑๑/๘๗/๕๑ เรา
 เป็นพุทธบริษัทจึงไม่ต้องลำบากในการที่จะตีความ
 หมายของคำ ๆ นี้ แต่เราจะถือเอาตามพระพุท
 จวนะนนทเดยว. เมื่อเราทราบว่าคำว่า ราชา
 แปลว่าอะไร จันทราบได้คือว่าอุดมคติของคำ ๆ นี้
 หมายถึงอะไรแล้ว เราก็จะทำ ‘งานของพระราชา’
 ได้อย่างถูกต้องบริสุทธิผดของ โดยไม่ต้องสงสัย
 เลย จึงขอให้ช่วยกันสนใจในคำ ๆ นี้เป็นพิเศษ

ซึ่ง เมื่อเราทำได้แล้ว งานในหน้าที่ของ
เราจะไม่เป็นเพียงงานอาชีพ แต่จะกลายเป็น
เป็นงานการกุศล อันประเสริฐไปด้วยในตัว.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสเล่าไว้ในสูตรหนึ่งถึง
มูลเหตุของการที่คำว่า “ราชา” คำนึงจะเกิดขึ้น
ในโลก ว่าในสมัยแรกที่มนุษย์เพิ่งจะมีกันขึ้นใน
โลก คนอยู่กันอย่างไม่มีการปกครอง คืออยู่กัน
ตามธรรมชาติ. ครั้นมีคนขึ้น ความเดือดร้อน
ก็เกิดขึ้นเนื่องจากมีคนประพฤติเกเร เช่นขโมย
ชาวทคนอื่นทำไวเป็นต้น แล่นับวันแต่จะมีเรื่อง
ขึ้นคนมากมายขึ้นทุกที. ครั้นมาถึงวันหนึ่ง มนุษย์
เหล่านั้นเห็นเหตุที่จะทนความเดือดร้อนต่อไปไหว ได้
หาทางแก้ไข จนในที่สุดตกลงกันสมมติให้มนุษย์
คนหนึ่งซึ่งมีร่างกายแข็งแรง รูปร่างงดงามน่า
เดือมได้ มีสติปัญญาดี ประพฤติดีน่านับถือ
น่าไว้วางใจเป็นต้น ให้เป็นหัวหน้าผู้ทำหน้าที่แบ่ง

บันทึกนี้ ดั่งด่อนดั่งทศพรแนะนำดั่งด่อน ดงโทษ
 คนทำผิดกตিকা และให้รางวัลคนทำดีทำถูกเป็นต้น.
 เมื่อมนุษย์ผู้ใดรับดมมตคนน ปฏิบัติหน้าที่ของตน
 มาไม่นานนัก ผดกเกิดชนอย่างตรงข้าม อย่าง
 ที่ไม่เคยมีมาแต่ก่อน คืออยู่เป็นสุขสงบไม่มีใคร
 ต้องเดือดร้อนชนิดที่บาดท้านมากใช้คำนวณว่า นอน
 ไม่ต้องปิดประตูเรือน หรือทำบ้านไม่ต้องมีประตู
 มารดาเอาแต่ให้ลูกน้อยๆ เติบร่าอยู่ทหน้าอกเพราะ
 ไม่มีเรื่องรอนใจ ดั่งนเป็นต้น. เมื่อมนุษย์เหล่านั้น
 ชิมซาบในรสของความสงบสุขอันใหม่มากเข้า ๆ
 จนถึงวันใดคนคนหนึ่ง คำพูดได้หลุดออกมาเอง
 จากปากของคนที่เห็นว่า “ราชา ๆ” ท่านอย่า
 หดงผิดว่า คำว่าราชานเป็นคำพิเศษ หรือคำ
 ดมมตคิต่าง. สำหรับเราซึ่งไม่ใช่มีภาษาบาลี
 เป็นภาษาของตน ยดถอเอาความหมายของคำ ๆ
 นั้นดูไปเสียทางหนึ่งแล้ว. แต่สำหรับมนุษย์นพชง

เป็นเจ้าของภาษานี้ รู้จักในคำ ๆ น้อย่างธรรมดา
 เหมือนคำอื่น ๆ คือหมายความว่า “**ผู้ทำความ
 ยินดีพอใจให้เกิดแก่คนอื่น.**” คำว่าราชา
 นี้ รากหรือธาตุของคำคือ ราช ซึ่งแปลว่า กำหนด
 หรือ ยินดี นั่นเอง. รากคำ ๆ นี้ถ้าเรารูปเป็นคำอื่น
 ต่าง ๆ ก็ออกไป เช่นคำว่า ราชะ เป็นต้น ซึ่งหมาย
 ถึงความกำหนดยินดีทางกามารมณ์โดยเฉพาะ แต่
 นั้นมันยินดีจนเกินไป. ขอให้ท่านผู้ฟังทุกคนกำหนด
 ความหมาย ของ คำว่า ราชา ๆ นี้ไว้อย่างถูกต้อง.
 พระราชา มิได้หมายถึงผู้มีอำนาจตัดสินคน หรือ
 แต่งตั้งคนให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ก็ห้ามได้ นั้น
 เป็นเพียงส่วนประกอบของการกระทำ เพื่อทำหน้าที่
 ตามอุดมคติ แต่อุดมคติของคำ ๆ นี้อยู่ที่ “**ทำ
 ความยินดีพอใจให้เกิดแก่ผู้อื่น**” ซึ่งไม่จำเป็น
 จะต้องตัดสินคนเลยก็ได้. เอาความสั้น ๆ ก็คือว่า

“ผู้ทำความยินดีให้เกิดชนในบ้านเมือง” นั่นเอง.

เมื่อพระราชา คือผู้ทำความยินดีให้เกิดชน
ในบ้านเมืองดังนี้แล้ว คำว่า ชาราชการ หรือผู้
ทำงานของพระราชา ก็เลยหมายความว่า

“ผู้ทำความ ยินดี ให้เกิดขึ้น ทว่บ้าน
ทว่เมือง” ไปด้วย, เมื่อเราตราค่าของ ความ

ยินดีที่เราได้ทำให้เกิดขึ้นในหัวใจของคนทว่บ้านทว่
เมืองดูว่ามีราคาดีเท่าไรแล้ว จะรู้ดีว่ามันมาก

มายเกินกว่าที่จะนำมาเปรียบกับค่าของเงินเดือน
ที่ได้รับอยู่เป็นประจำเดือน จนเกินกว่าที่จะถูก

เรียกว่าถูกจ้าง, และที่ถูกต้องจะถูกจัดไว้ในฐานะ
เป็นปูชนียบุคคลประเภทหนึ่ง, ดังที่ในสมัยโบราณ

ถึงกับจัดชนพวกนี้ นับเนื่องไว้ในวรรณะกษัตริย์
ทั้งหมด หาได้จัดไว้ในวรรณะไวศยะหรือศูทระไม่

ขอให้ลองคิดดู. เมื่อคนผู้ถูกนับเนื่องไว้ในวรรณะ

กษัตริย์ หรือข้าราชการเหตุนานาหนาทของคน
 จริง ๆ คือ เพ่งจ้องแต่จะให้ความยินดีเกิดขึ้นใน
 หัวใจของคนทั้งหลาย โดยมีได้เพ่งเล็งอยู่ทุกเบย
 เสงี่ยม ซึ่งมันน้อยเกินไปเพียงต่ำกว่าเพียงชีวิต
 อยู่ได้ไม่ตายเช่นนั้นแล้ว ความเดียดละของคน
 เหล่านั้น ย่อมมากพอที่จะถูกจัดไว้ในฐานะเป็นปุช-
 ฌนบุคคลของคนทั้งหลาย คือ เดียดละความดุด
 ด้วนตัวทุก ๆ ประการ เพื่อให้คนอื่นนอนตาหลับ
 โดยไม่ต้องบิศประตุเรือน และให้แม่ลูกอ่อนนอน
 ให้ลูกเด็ก เต็มว่า อยู่บน หัวอก ได้ตลอด วันจริง ๆ.
 ครนมาถึงสมัยใดสมัยหนึ่ง คนประเภทนี้ ลมอุดม
 คติของตนมากขึ้น เพ่งเล็งแต่ผลทางวัตถุ
 มากขึ้น แม่จะมการอยู่ดกนคมากขึ้น แต่
 ค่าในทางความ เป็นปุชฌนบุคคลนั้น ลดถอย
 ลงไป จนกระทั่งหมดความเป็นปุชฌนบุคคล
 และเลยกลายเป็นลูกจ้าง ซึ่งมันผิดความมุ่ง

หมายเดิมของคำว่า ราช หรือผู้ทำงานของพระ
ราชา ซึ่งที่แท้เป็นปฐนียบุคคลประเภทหนึ่ง. น
หะคอดของการทดลองเดี่ยวว่า “อุดมคติกินไม่
ได้ เงินซื้ออะไรก็ได้” ขอให้พวกเราทุกคน

จงบูชาอุดมคติของคำว่าข้าราชการ อย่าหลงไป
ยึดถือสิ่งที่จะลดเราจากฐานะของปฐนียบุคคล ลง
มาสู่ฐานะของความเป็นตุ๊กต้าง อีกต่อไปเลย
ผู้ที่ไม่ทำความยินดี ให้เกิดขึ้นในหัวใจ
ของผู้อื่นนั้นหาใช่ข้าราชการไม่.

เรื่องที่จะต้องเอา ใจ ใส่ ต่อ ไป มี อยู่ อีก ว่า
พระราชาทายฝ่ายใด ก็ทำความยินดีปราโมทย์
อย่างใด ๆ ให้เกิดในหัวใจคน เช่นนอนไม่
ต้องปิดประตูเรือนดังทกลาวมาแล้ว. แต่ยังมี
ความยินดีอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งจำเป็นสำหรับคน
ทุกคนเหมือนกัน ได้แก่ความยินดีทางฝ่ายธรรม

หรือฝ่ายวิญญาณ. ถ้าท่านคนไหนไม่หน่วดเค็ย
จนเกินไป เคยฟังเทศน์ฟังธรรมมาบ้างแล้ว ท่าน
คงจะเคยได้ยินคำว่า “ธรรมราชา” หรือ “พระ
ธรรมราชา” มาบ้างแล้วเป็นแน่. พระผู้มีพระ
ภาคเจ้าทรงเรียกพระองค์เองว่า ธรรมราชา อยู่
ทั่วไปในพระไตรปิฎก (โดยเฉพาะ เช่นบาลีเสลสูตร
มัชฌิมนิกาย๑๓/๕๕๔) ซึ่งหมายความว่าพระองค์
เป็นพระราชา แต่เป็นพระราชาทางฝ่ายธรรม
ทำความยินดีให้เกิดขึ้นในหัวใจของสัตว์ตาม
ทางธรรม ให้ได้ความสงบเย็นทั้งโลกนี้และ
โลกหน้า ชนิดที่เงินหรืออำนาจใด ๆ ทำให้
ไม่ได้มันเอง. และเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงเป็นพระราชาด้วยเช่นนี้แล้ว ภิกษุสงฆ์ทั้ง
หลาย เช่น อาตมาเป็นต้น ก็พุดอวยเป็นข้าราชการ
ไปด้วย แต่เป็น ข้าราชการของพระธรรม

ราชา มีหน้าที่ทำงานให้เกิดความยินดี
 ตามทางธรรมขึ้นในหัวใจของเพื่อน
 มนุษย์ โดยเฉพาะคือความมีหัวใจสูงด้วยการ
 บงกบตัวเองเป็นคน ดังทกดาวแดง. ด้วยเหตุนี้
 แหะ อาตมาจึงถือโอกาสในฐานะที่ท่านทรงหทัย
 กับอาตมาที่เป็นเพื่อนข้าราชการด้วยกัน กล่าว
 อะไรออกมาตรง ๆ โดยไม่ต้องเกรงใจกันจน
 คดอดเวทนาทำการเทศนาในวชน. ขอให้ท่านทรง
 หทัยถ่อมอ่อนหนึ่งว่า เป็นการปรับทุกข์กันใน
 บรรดาเพื่อนข้าราชการด้วยกัน เพื่อกู้ฐานะ
 ของข้าราชการ ให้พ้นจากฐานะลูกจ้าง ขึ้น
 มาอยู่ในฐานะของ ปุชนียบุคคล นั่นเอง,
 คำพูดทหนักเบาไปบ้างนั้น ล้วนแต่เกิดจากน้ำได้
 ใจจริงที่หวังดี.

ทน อาตมาจะขอรับรองให้ท่านทรงหทัย นก

คิดต่อไปอย่างแยบคายอีกฉบับหนึ่ง คือกิด
 ในข้อที่ว่า แม่ว่า ท่านเป็นข้าราชการโดยตรง
 ของรัฐบาลแห่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถ้วนอาณา
 เป็นข้าราชการ ของสมเด็จพระ ภูมิ พระภาค เจ้า
 แต่แล้วในที่สุด ทั้งอาณาและท่านทั้งหลายถ้วน
 แต่เป็น พุทธบริษัทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า.
 ด้วยเหตุนี้แหละ ท่านทั้งหลายทั้งอยู่หนทุก
 คน เป็น ข้าราชการของพระสัมมาสัม
 พุทธเจ้า ด้วย แม้ไม่โดยตรง อย่างน้อยก็โดย
 อ้อม. เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว ท่านจะมีข้อแก้ตัวอะไร
 ในการที่ท่านจะไม่รับฟัง ความคิด เห็น ถ้วนตัวของ
 อาตมา ในฐานะที่เราเป็นเพื่อนข้าราชการร่วม
 กัน. และ ท่านจะมีข้อแก้ตัวอะไร ใน
 การที่เมื่อ ท่าน ทั้ง หลาย ก็เป็น ข้าราชการ
 ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อยู่

ด้วยอีกแผนกหนึ่งแล้ว ท่านจะไม่
 เชื้อฟุ้งพระองค์ ซึ่งทรงมีคำสั่ง
 ลอน ลวนแต่จะทำเราทั้ง
 หลาย ให้หลุดจากฐานะของ
 ความ เป็น ลูกจ้าง ขนไปสู่
 ฐานะของความ เป็น ปุชนีย
 บุคคล ดังกล่าวแล้ว ด้วยเหตุนี้แหละ เรา
 ทั้งหลายจะต้องทำการบังคับตัวเองอย่างเฉียบขาด
 เพราะ คำสอน ของ พระองค์ ทุก คำ ๆ เป็น เช่นนั้น
 เราทั้งหลายต้องมีความภักดีต่อพระองค์ เป็นบริษั
 ของพระองค์ อย่าเผลอจนปล่อยให้ตกไปเป็น
 สมนุญท่อน้องของมีค่าแห่งการ ตาม ใจตัวเองอีก

เดย. บิศาจแห่งการตามใจตัวเอง น เขาเรียก
 ว่ากิเลสบ้าง พญามารบ้าง ซาตานบ้างและอื่น ๆ
 อีกเป็นอันมาก แลว่าการเป็นดุ่มนดุกนองของดัง
 เหล่านั้น จะมเกยรตทตรงไหน. ทั้งหมดนี้ คือการ
 ปรปทุกซ์ และการแต่งความคิดเห็นส่วนตัวของ
 อาตมากบบรรดาเพื่อนข้าราชการทั้งหลาย ด้วย
 เจตนาอันเป็นกุศตแท้จริง ขอจงได้รับไปพิจารณา
 ดัดวยความเห็นอกเห็นใจเถิด

ส่วนข้อสุดท้าย ท้ออาตมาจะกล่าวแก่ท่านทั้ง
หลายในวชน กคือการเตือนสติว่า ของจริงจัก
ยังคงเป็นของจริงอยู่เสมอ ไม่อาจเปลี่ยน
เป็นของไม่จริงไปได้ จนตลอดอนันตกาล.
ขอท่านทั้งหลายจงอย่าได้ดังเดในชนเคย. และ
ของจริงที่เด็ดขาดที่สุด และจำเป็นที่
เราทั้งหลายจะต้องยึดถือ ที่สุดนั้น ก็

คือ ความจริงข้อที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำ
 ชั่วได้ชั่ว” นั้นเอง. ทำดีต้องดี ทำชั่วต้องชั่ว
 เสมอไปจนตลอดกาลปาวสานหรือยิ่งกว่าเป็น
 อย่างน้อย. แต่มันหมั่นชอบที่ทำให้เกิดการดังเด
 หรือเข้าใจผิดอยู่มาก ตรงที่ผลพลอยได้นี้เอง.
 ดังที่อาตมาเรียกว่า ผลพลอยได้นี้ คือ เงิน
 ทอง ช่อเสียง เกียรติยศ และลาภผลอื่น ๆ ที่
 เป็นวัตถุ. ท่านอาจพิจารณาเห็นได้ด้วยตนเอง
 โดยไม่ต้องเชื่อตามผู้อื่นว่า ความดี หรือ ความ
 ชั่ว นั้นมันไม่ใช่วัตถุเช่นเงิน เป็นต้น. ความดี
 มันคืออยู่แล้วในตัวการกระทำทางกาย
 วาจา ใจ นั้นเอง. พอทำเสร็จ มันก็
 ดีเสร็จแล้วเหมือนกัน เพราะมันคืออยู่ใน

๘๒ วิชาแห่งการบรรเทาทุกข์

ตัวการกระทำนั้น จึงพอทำเสร็จมันก็เสร็จแล้ว.

ทางฝ่าย ทำชวาก็เป็นอย่างเดียวกันอีก

คือ ชวอยู่ในตัวการกระทำทาง กาย

วาจาใจ นั้นเอง. พอทำเสร็จ มันก็ชว

เสร็จแล้ว มันเป็นของแน่นอนตายตัวเช่นนั้น

อย่างไม่มีทางที่จะแปรมัน แะท่านทั้งหลายก็ย่อม

จะพิจารณาเห็นได้เองจริง ๆ. แต่ที่มันไม่แน่

นอนและชวนให้ลงเล่นนั้น คือ ผลที่

พลอยได้มาจากการกระทำนั้น ๆ เช่น

เงิน หรือชื่อเสียงเป็นต้น ดังที่กล่าวมา

แล้ว. การทำดีได้เสร็จตั้งแต่เมื่อทำเสร็จ แต่จะได้

เงินด้วยหรือไม่ ได้ชอเสียงด้วยหรือไม่มันไม่แน่.

บางทีได้ บางทีไม่ได้ ท่านก็เห็นกันอยู่ทุกคนแล้ว.

การทำชวก็เหมือนกัน ชวเสร็จตั้งแต่เมื่อทำเสร็จ

แต่จะได้เงินด้วยหรือไม่ มันไม่แน่ บางทีก็ได้ บาง
 ทีก็ไม่ได้ ตามที่ต้องการ. บางทีก็ได้ขอได้ง่ายด้วย
 ทงที่เป็นการทำผิดชนบธรรมเนียมประเพณี หรือ
 บัญญัติแห่งศาสนา แต่เมื่อมันไปตรงกับควา
 มนิยม ของ คน พวก ที่ เหยียบ ย่ำ ชนบ ธรรมเนียม
 ประเพณี หรือบทบัญญัติของศาสนาด้วยกันเข้า,
 หรือบางทีได้ขอได้ง่ายจากการทำชั่ว เพราะการ
 ปรากฏมันไปปรากฏอีกอย่างหนึ่ง ส่วนความชั่ว
 นั้นถูกซ่อนเอาไว้ ดึงนม. นี่ท่านจะเห็นได้ชัด
 เจนด้วยตนเอง โดยไม่ต้องเชื่อตามคนอื่นอีกแล้วว่า
 ผิดพลอยได้จากการทำดี และ ทำชั่ว ที่เป็นเงินทอง
 หรือขอได้ง่ายนั้น มันไม่แน่ บางทีก็ได้ บางที
 ไม่ได้ ทั้งจากการทำดีและทำชั่ว.

แต่ทนมันไปแน่นอน เกิดขาด ตาม กฎกรรม

ชาติอื่นเดิมอยู่ดีกว่า

ถ้าผลพลอยได้คือ

เงินเป็นต้นนั้น มันพลอยได้มาจาก
 การทำดี ก็เป็นผลพลอยได้ที่ดี คือ
 เป็น “เงินดี”. ถ้าเงินอย่างเดียวกัน
 นั้นแหละ เป็นผลพลอยได้มาจากการ
 ทำชั่ว มันก็เป็นผลพลอยได้ที่ชั่ว คือ
 เป็น “เงินชั่ว”. มันจะต่างกันอย่างไร ขอ
 ให้ท่านทั้งหลายลองคิดดูต่อไปอีกนิดหนึ่ง ก็จะ
 เห็นแจ้งด้วยตนเอง.

เงินที่ พลอย ได้ มา จาก การ ทำดี เป็น
 “เงินดี” นั้น ทำให้เจ้าของเงินเป็นคนดี
 เอาจริงร่างกายก็เป็นร่างกายดี. เอาจริง
 เมียก็เป็นเมียด. เอาจริงพ่อแม่ก็ทำพ่อแม่ให้
 เป็นพ่อแม่ดี. เอาไปบำรุงศาสนา ก็ทำให้
 ศาสนาบริสุทธิ์ และเจริญอย่างถูกต้องตาม

ความประสงค์ ของพระพุทธองค์. ตาย
แล้วก็ยังไปสวรรค์. เงินดีมันทำให้ดี

ตลอด ๒๕๖๖

ส่วนเงินพลอยได้ ที่ได้อาจการทำ
 ชั่วและเป็น “เงินชั่ว” นั้น มันกลับตรง
 กันข้ามอย่างหน้าเป็นหลัง. คือทำให้เจ้า
 ของเงินเป็นคนชั่ว เพราะเงินมาชั่ว. เอา
 ไปเลี้ยงร่างกายเมื่อย่างถูกต้อง (คือมิใช่เอา
 ไปซื้อแม่โขงหรือด้ามเตเทเมาอย่างอื่น ฯลฯ) มัน
 ก็ทำให้เป็นร่างกายชั่ว. เลี้ยงลูก ก็ทำให้ลูก
 พลอยชั่วโดยไม่รู้สึก. เลี้ยงเมียก็พลอยทำ
 ให้เมียมีส่วนชั่ว. เลี้ยงพ่อแม่ก็ทำให้
 พลอยทำให้พ่อแม่ชั่ว. เอาไปทำบุญ ก็ทำ
 ให้ศาสนาพลอยเศร้าหมอง และเป็นเหตุ
 แห่งความดหมั่นของคนในศาสนาอื่น. ตาย

แล้วก็ยังไปรกกกันทั้งพวก. เงินชวมนัก
 ขวตลอดคล้าย เช่นนี้ แดวมันจะมีทางดับต้น
 ปนเปกนอย่างไร. ใครบ้างมีอำนาจมาแก้ไขกฎ
 อนน. แมดมเด็จพระดัมมาดัมพุทธเจ้าเอง ท่าน
 ก็ทรงรับว่า ไม่ทรงสามารถแก้ไขกฎอนน คือ
 กฎที่ว่า “ทำดีได้ดี, ทำชั่วได้ชั่ว.” เพราะมนม
 ไต่เป็นกฎทพระองค์ทรง ตรชน เหมือน วินัย ต่าง ๆ
 ซึ่งอาจแก้ไขได้, แต่มันเป็นกฎของความจริง
 กฎของธรรมชาติอันเด็ดขาด ซึ่งธรรมชาติเองก็
 ไม่สามารถแก้ไขได้อีกเลย. ขอให้พวกเราทั้ง
 หดายจงปราศจากการดงเดในข้อที่ว่า “ทำดี ดี,
 ทำชั่ว, ชั่ว” นโดยสิ้นเชิงเถิด. ด้รูปความในข้อ
 นอกครงหนึ่งอย่างอื่น ๆ ว่า:—

ทำดี ดีเสร็จแล้วตั้งแต่เมื่อทำ
 เสร็จ. ทำชั่ว ก็ชั่วเสร็จแล้วตั้งแต่

เมื่อทำเสร็จ. ทั้งนี้เพราะว่า มันดี
หรือชั่วอยู่แล้วในตัวของมันกระทำ ที่
เรากระทำกันทั้งทางกายวาจาและทาง
ใจ. ส่วนผลพลอยได้ที่เป็นเงินทอง
หรือชื่อเสียงนั้นมันไม่แน่ บางทีมันก็
ได้ บางทีมันก็ไม่ได้ ทั้งฝ่ายการทำ
ดีและทำชั่ว เพราะเหตุว่า มันเป็น
เพียงผลพลอยได้. แต่มันไปแน่
ดักอยู่ข้างหน้า อย่างเด็ดขาด อีกชั้น
หนึ่งว่า ถ้าเงินนั้นพลอยได้มาจาก
การทำดีก็เป็นเงินดี. ถ้าพลอยได้มา
จากการทำชั่วยกเป็นเงินชั่ว. ชื่อเสียง

ที่พลอยได้ มาจาก การ ทำดี ก็ เป็น ชื่อ
 เลี้ยงแท้หรือบริสุทธิ์. ถ้าชื่อเลี้ยง
 พลอยได้ มา จาก การ ทำ ชั่ว ก็เป็น ชื่อ
 เลี้ยงเท็จ. เงินดีทำให้เจ้าของเป็นคน
 ดี. ลูกเมียพ่อแม่ที่พลอยได้รับเลี้ยง
 ก็พลอยเป็นคนดี. ทำสำเนาให้บริ-
 สุทธิ์และเจริญในเมื่อเอาไปบำรุงพระ
 สำเนา. ตายแล้วก็ไปสวรรค์กันทั้ง
 คณะ. เงินช้วนนั้น ทำเจ้าของให้เป็น
 “ผู้ ผู้ลบเลอคเพื่อนมนุษย์.”

เพราะ เป็น เงิน ที่บีบ บังคับเอามาจาก
 เจ้าของที่ไม่ประสงค์จะให้, และได้
 มาโดยวิธีอันเร้นลับ ทำนองเดียวกับ

ผู้ที่แอบสูบเลือดมนุษย์. เมื่อเอาไป
เลี้ยงลูกเมียพ่อแม่ ก็พลอยทำให้
กลายเป็นผู้สูบเลือดมนุษย์กัน ทั้งพวก
ทำศาสนาให้ถูกดูหมิ่นเมื่อเอาไป บำรุง
ศาสนา ตายแล้วก็ไปนรกกันทั้งคณะ
(หรือพูดภาษาผี ก็ว่าทั้งโขยง) แล้วเรา
จะเอามาสืบเปลี่ยนกันได้อย่างไร. ทำ
ดี ดีตลอดไปแต่ต้นจนอวสาน, ทำ
ชั่วก็ชั่วแต่ต้นจนอวสานโดย เด็ดขาด
แน่นอนเสมอ.

เมื่อเรามีความเชื่อได้ชัดเจนลงไปว่า ของ
จริง ยังคงเป็นของจริงอยู่เสมอจนตลอดอนันต
กาลแล้ว เราจึงพยายามชำระธรรมะต่างสิ่งที่ไม่ดี
ถ้าหากมันมีอยู่ และพยายามทำแต่สิ่งที่ดีให้ยิ่งๆ

ชนไป จนถึงที่สุดแห่งความดี และถึงพระนิพ
 พานได้ในที่สุด. ขออย่าได้ถือเสียว่าอุดมคติ
 นั้นกินไม่ได้ เงินช่ออะไรก็ได้ ที่แท้แล้ว
 อุดมคตินั้นม่นยงกว่า สิ่งท
 กินได้ อย่างที่จะเปรียบกันไม่
 ได้เลย เพราะอย่างน้อยที่สุด อุดม
 คตินั้นแหละ จะอำนวยซึ่งความเป็น
 มนุษย์อันถูกต้อง อำนวยให้ซึ่งความ
 เป็นข้าราชการอันถูกต้อง และอยู่ใน
 ฐานะเป็นปฐนียบุคคล แทนฐานะ
 แห่งการเป็นลูกจ้าง, อำนวยให้ซึ่งความ
 เป็นพุทธบริษัท ที่ถูกต้อง มีความสุขทั้ง
 โลกนี้และโลกหน้าเป็นรางวัล รวมทั้ง

อำนวยความสะดวก และขอเสียอย่างเหลือ
หลาย และเป็นเงินดชนิตที่จะไม่ทำเจ้าของ
ให้กลายเป็นผู้สูญเสียไป

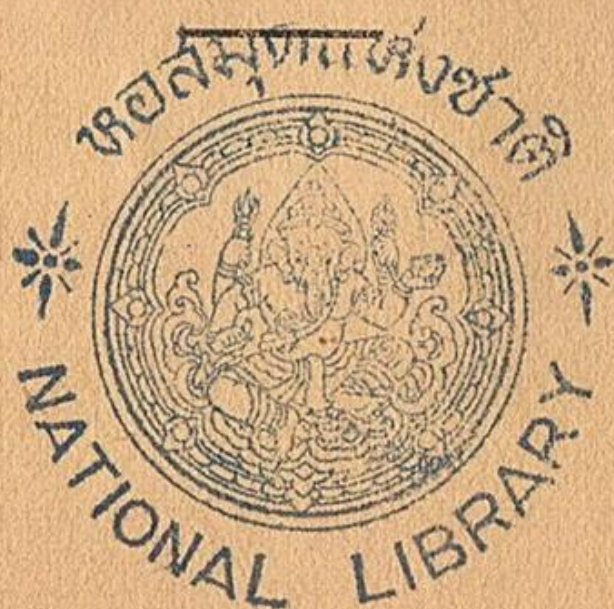
ในที่สุดนี้ ขอวิงวอน เพื่อน ข้าราชการ ทัง
หลายว่า จงอย่าได้ประมาท. จงตั้งอยู่ในเหตุ
ผล. จงยึดถือของจริง. จงพยายามรักษา
อุดมคติแห่งหนาทิศงานของตนให้เกิดผล
สมกับสัญญาแห่งหนาทิศงานนั้น ๆ. เมื่อ
เป็นเช่นนั้นแล้ว ไม่ต้องมีใครมาอ้างคุณ
พระรัตนตรัยแล้ว อวยพรให้แก่ท่านเพื่อ
ความสุขความเจริญของท่านดอก ท่านก็จะ
มีความสุข ความ เจริญ อัน สมบูรณ์ แท้จริง
เพราะความดีที่ท่านนั้น เป็นตัว
พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ เสีย
เองแล้ว. คนสมัยนี้มีแต่ อะไร ๆ ก็

อ่างคุณพระรัตนตรัย แต่แล้วก็มีกา
 กระทบที่ขอบตอ พระรัตน ตรัย อย่าง
 หน้ามือเป็นหลังมือ จึงได้รับแต่การ
 โกลาหลวุ่นวาย. เราเป็นพุทธบริษัท
 ที่แท้จริง ก็ต้องทำตามคำสอนของ
 พระองค์ คือทำดีด้วยการยึดหลัก ทำ
 ดีได้ดี แล้วจะต้องไปพึ่งขอพรจากใคร
 ทำไม. ขอให้ท่านคิดพึงตนเองตามคำสอนของ
 พระองค์ แล้วเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่ทุกเมื่อเกิด
 จะประสพสิ่งอันพึงปรารถนาแท้จริง โดยครบถ้วน
 เอง. ด้วยเหตุนี้แล อาตมาจึงไม่อ่างคุณพระ
 รัตนตรัยแล้วทำการอวยพรแก่ท่านทั้งหลาย ในทณ
 ชิงดวณแต่เป็นผู้ใหญ่ได้ผ่านการศึกษามาเป็นอย่างดี
 ดัแล้ว. แต่อาตมาขอขณนในที่สุดเป็นเครื่องกนดม

แก้ท่านทั้งหลายว่า ผลที่เราประสงค์จำนง
หวังทั้งหมดยุ่ นั้น จะเกิดขึ้นผลสำเร็จ
ขึ้นมาครบถ้วน ก็ด้วยอำนาจที่เราทั้ง
หลาย คงมีความเชื่อ และความ
เลื่อมใสใน พระรัตนตรัย ไม่ คั่นคลาย
นั้นแล

ธรรมเทศน์นำดมควรแก่เวลา ขอยุติไว้เพียงนี้.

เฝ้า ๘๔ ๒
เฝ้า ก็มีด้วยประการฉะนี้

พิมพ์ที่โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม ๒๖๓ ถนนพระราม ๖

สพานอรุพงษ์ซอย ๒

นาขรวล รุ่งเรืองธรรม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๔๘๖
